

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

CİLT : 18

Birinci İçtima

1.3.1338 Çarşamba

Münderçat

	Sayfa	Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	2	
2. — Nutuklar	2	
1. — Üçüncü içtima senesinin küşadı münasebetiyle Reis Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin irat buyurdıkları nutuk	2 : 16	18 : 19
3. — Azayı kiram muamelâti	19	
1. — Divanı Riyaset intihabı (Reisîsani, reisvekilleri, idare memurları ve kâtipler)	19 : 20, 25 : 26	
2. — Azayı kiramın bakur'a şubelere tefriki	20 : 22, 26	
4. — Takrirler	18, 22	
1. — Gelibolu Mebusu Celâl Nuri Beyle arkadaşlarının, iydi millimize iştirak eden Rus ve Azerbaycan Cumhuriyetlerine ve sefirleri Aralof ve İbrahim Abilof'a teşekkürü mutazammın cevap yazılmasına dair takriri	18	
2. — Gelibolu Mebusu Celâl Nuri Beyle arkadaşlarının ve Gazianteb Mebusu Kılıç Ali Beyin, Reis Paşa Hazretleri tarafından irat buyurulan nutkun neşri hakkında takrirleri		18 : 19
3. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Reis Paşa tarafından iradolunan nutuktan, köylülerimizin ululuklarına mütaallik sözlerinin ajansla derakap neşredilmesine dair takriri		22 : 23
4. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Türk milletinin hakkını harifte müdafaa için çalışmış olan eenebi bâzı zevata teşekkürname yazılmasına dair takriri		23
5. — Saruhan Mebusu Reşad Beyin, Murakabe Encümeninin sureti teşkili hakkında takriri		23 : 25
5. — Muhtelif evrak		16
1. — Üçüncü içtima senesinin küşadı münasebetiyle, Rusya Sosyalist Federatif Şûralar Cumhuriyetinin Türkiye'de salâhi-		

yettar mümessili Aralof'tan gelen tebrik mektubu

16:17

2. — Üçüncü içtima senesinin küşadı

münasebetiyle Azerbaycan İçtimai Şûra Cumhuriyeti Türkiye Mümessili İbrahim Abilof'tan gelen tebrik mektubu

17:18

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 1,30

REİS — Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

MUVAKKAT KÂTIPLER : Mahmud Said Bey (Muş), Ziya Hurşid Bey (Lâzistan)

MUSTAFA KEMAL PŞ. — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Birinci Reisvekili Musa kâzım Efendinin tahtı Riyasetlerinde bilinkat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu.

Ziraat Bankasıyla Evkaf bütçelerinin tehiri müzakereleri karargir oldu. Ziraat Bankası mevcudundan Büyük Millet Meclisinin kararı olmaksızın Hükümete ikrazatta bulunulmamasına dair Gümüşane Mebusu Hasan Fehmi Beyin teklifi kabul olunarak teneffüs edilmek üzere celse tatil olundu.

İkinci Celse

Reisisani Adnan Beyin tahtı Riyasetlerinde bilinkat yedi milyon liralık Avans Kanunu müzakere edilerek maddeleri aynen ve 1338 senesi Muvazenei Umumiye lâyihasının, 13, 6, 18, 19, 20, 21, 23 ncü maddeleri Avans Kanununun maddeleri olmak üzere ve heyeti umumiyesi bir müstenkif ve on dört redde karşı yüz elli dört reyyle kabul edilip saat altıda ikinci içtima senesinin son celsesine nihayet verildi.

Büyük Millet Meclisi Reisi Kâtip

Mustafa Kemal

Ziya Hurşid

Kâtip

Mahmud Said

REİS — Zaptı sabık hakkında mütalâa varmı efendim? Zaptı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, zaptı sabık kabul olunmuştur.

2. — NUTUKLAR

1. — *Üçüncü İçtima senesinin küşadı münasebetiyle Reis Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin irat buyurdıkları nutuk*

REİS — (MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ) — Efendiler; bugün İkinci İçtima senemizi ikmal ederek üçüncü Millî seneye giriyoruz. Bu mazhariyetten dolayı Cenebihakka hamdü sena ederim. Bu geçen sene zarfında Meclisi Âlice, milletçe ve orduca sebk eden fedakârene mesaiyi de tebcil ederim. Pek mütelevvi hâdiselerle mahmûl olan bu mücadele seneleri teakubettikçe, bütün erat ve tabakatı millete istiklâl ruhunun en hararetli füyuzatı inkişaf etmektedir. Geçirdiğimiz ikinci millî senenin en mütebariz vasfı olarak, iş ve ordu safalarında çalışan efradı milletle askerlerin nâkabili tahammül tazyikat altında icbar edildiğimiz bu kanlı maceraya alışmış ve ona saik olan müellim mecburiyetleri anlamış olmalarını zikredebilirim. Sözlerimin başında memleketin en aziz unsurları bulunan bu iki tabakai millet hakkındaki sitayişlerimi tezkâr eyledikten sonra dahili ve harici ve umumi vaziyeti siyasiyemiz hakkındaki noktai nazarlarımı izaha geçiyorum:

Efendiler; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin dahili idare ve siyasette düsturu, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun birinci maddeyle misakı millimizin birinci ve beşinci maddelerinde katî ve sarîh olarak gösterilmiştir. Buna nazaran, idare usulümüz bilâkaydüşart hâkimiyetine sahibolan halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir. Meclisi Âlilerine takdim edilmiş olan Müfettişi Umumilik, İdarei hususiyeyi vilâyat ve İdarei nevahi kanun lâyhalarının bu ruhu ihtiva ederek, kesbi kanuniyet edecekleri tabiidir. Bu kanunlarla beraber derdesti müzakere bulunan Heyeti Vekilenin vazife ve mesuliyetine mütaallik lâyiha kesbi kanuniyet eylediği takdirde, idarei umumiyemizde esaslı bir vuzuh ve küşayış hâsıl olacaktır. Efendiler; Türkiye halkı ırkan ve dinen ve hârsen müttehit, yekdiğerine karşı hürmeti müteakabile ve fedakârlık hâssiyatiyle meşhun ve mukadderat ve menafii müşterek olan bir heyeti içtimaiyedir. Bu camiada hukuku ırkıyeye, hukuku içtimaiyeye ve şerâiti muhiyeye riayet, siyaseti dahiliyemizin esas noktalarındandır. Dahili teşkilâtı idaremizde bu esası noktanın, halk idaresinin bütün mânâyı şâmiliyle lâyık olduğu dereceyi inkişafısal edilmesi siyasetimizin icabatındandır. Ancak, haricî düşmanlara karşı daima ve daima müttehit ve mütesanit bulunmak mecburiyeti de muhakkaktır. Türkiye halkına dâhil olup akalliyet halinde bulunan anasırı Hıristiyanîyenin hukuku dahi dünyanın en medeni milletleri meyanında yaşayan akaliyetlere verilmesi Düveli İtilâfiye ile muhasımları ve bâzı mügarikleri arasında takarrür eden esasatı ahdiye dairesinde memaliki müteceviredeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan istifade eylemesi ümniyesiyle müeyyet ve müemmendir. Akalliyetlerle beraber, bilûmum halkın refah ve saadetinin ve kavaninin bahşettiği her türlü haklarının masuniyetinin temini ve memlekette hâkimiyeti kanuniyenin teyidi dahili idare ve siyasette değişmez bir düsturumuzdur. Geçirdiğimiz senenin vaziyeti dahiliyesini telhisane ifade edebilmek için bâzı nikatı zikredeceğim.

Bu sene zarfında bütün aksamı memalikte sureti umumiyede müstakîl ve ârızasız bir manzarai sükûn ve asayiş devam eylemiştir. Bâzı işfalât neticesi olarak geçen senenin evâlinde Koçgiri'de zuhur eden hâdiseler, ittihaz edilen te-

ciabirle teskin edilmiştir. Duçarı işfal olanlar hakkında da Hükümetçe lâzimei âdil ve şefkat ifa olunmuştur. Yunanlıların teşvikat ve tertibatıyla ihtilâlkârane teşebbüsatta bulunanların da tasavvur eyledikleri emeller akim bırakılmıştır. Umuru Dahiliyenin emniyetle tedvirinde en mühim ve maddi vasıta olan jandarma teşkilâtı mühim kıtaat ilâvesiyle takviye edilmiş ve mütaaddit jandarma mektepleri açılmıştır.

Dahiliyeye ait umurdan olmak üzere Posta ve Telgraf İdaresinde vücuda getirilen bâzı teceddüdat da memnuniyete şayandır. Efendiler milletimizi asayiş tam halinde yaşatmak nuhbei âmâlimiz olduğu gibi onun sıhhatine itina etmek ve vasaiti mevcudemiz nispetinde âlâmı içtimaiyesine çaresiz olmak da Hükümetimizin cümlei vazaifindedir. Bu cümleden olmak üzere memleketimizin etibba ihtiyacı imkânın müsaadesi nispetinde telâfiye uğraşıldı. 1336 senesinde iki yüz altmış tabip müstahdemdi. Bu miktar, bu geçen sene zarfında üç yüz on ikiye iblâğ edildi. Elli tabibin daha tedarikiyle hekinisiz kazalara izamları tasavvur edilmektedir. Bu sene emrazı sâriye istilâsına meydan verilmedi, başgösterenler derhal tedabiri sıhhiye ittihazıyla olduğu yerde itfa olundu. Emrazı sâriyeye karşı en katî tedbir olan aşular artık tamamıyla memleketimizde istihsal olunmaktadır. Üç milyon küsur kişilik çiçek aşısının Sivas'ta istihsal edilmiş olduğunu zikretmek bu bapta kâfi bir fikir verebilir. Memleketin malaryalı muhitlerinde miktarı kâfi kinin tevzi edildi. Frenji âfetinin itfası için de mümkün olan meblâğ sarf edildi. Ve emrazı içtimaiye ile mücadelemin daha müsmir ve daha şâmil bir şekilde ifası esbabı da ihzar edilmiştir.

Efendiler; muaventi içtimaiye umurundan da muhtasaran bahsetmek isterim. Harbi Umumi esnasında bu cihetlere iltica etmek mecburiyetinde kalan vilâyatı Şarkiye ve müstahlasa halından rub'u memleketlerine tahrik edilmiştir. Bunların hemen nisfi yurtlarına vâsıl olmuştur. Bu sene mütebaki mültecilerin de iadesi mukarrerdir. Ahiren istihlâs edilen Adana ve Gaziantep mültecileri memleketlerine iade olundular. Henüz istihlâs edilemeyen vilâyatı Garbiye mültecilerine imkân nispetinde muavenette devam olunuyor. Yurtlarına yeni avdet edenlere kanu-

nu mahsus mucibince, yemeklik, tohumluk itası, muafiyet temini ve saire gibi teshilât irası suretiyle muavenet edilmektedir. Muhacir ve mülteci eytamı için açılan darüleytamların birer dârüssınaa haline getirilmelerine çalışılmaktadır. Hududu milliye haricinde kalan yerlerden iltica eden dindaşlarımız, şimdilik yalnız muaveneti nakdiye görmektedirler. Bu sene bunların ve daha memleket dâhilinde muhtacı iskân olanların iskânlarına başlanacaktır. Sıhhiye ve muaveneti içtimaiye hususâtında takibettiğimiz gaye şudur : Milletimizin sıhhatinin muhafaza ve takviyesi, vefiyatın tenkisi, nüfusun tezyidi, emrazi içtimaiye ve sâriyenin gayrimüessir bir hale ifrağı, bu suretle efradı milletin dinç ve sâye kabiliyettar bir halde sahihülbeden olarak yetiştirilmesi... Bu yurtları düşman elinde kalan millettaşlarımıza muavenet ve ilmî bir tarzda iskâna ehemmiyeti mahsusa verilmektedir. Bu bapta lâzımgelen tetkikat yapılmakta ve bu gayeleri temin edecek programlar tertibolunmaktadır.

Efendiler; Hükümet memlekette kanunu hâkim kılmak ve adaleti hüsnü tevzi etmekle mükelleftir. Bu itibarla adliye işi pek mühimdir. Binaenaleyh siyaseti adliyemizi de izah etmeyi faydalı buluyorum. Siyaseti adliyemizde takibedilecek gaye. evvelâ halkı yormaksızın süratle, isabetle, emniyetle adaleti tevzi etmektir. Saniyen, heyeti içtimaiyemizin bütün dünya ile teması tabii ve zaruridir; bunun için seviye adaletimizi bileümle medeni hayatı içtimaiyenin seviye adaleti derecesinde buldurmak mecburiyetindeyiz. Bu hususâtı tatmin için mevcut kanun ve usullerimizi bu nikatı nazardan ıslah, ihya ve teedidmekteyiz ve edeceğiz. Bunda memleketimizin vüsati, vesaiti seriannın noksanı ve sair mevani ile müşkülâtta başka, bâzı mahaller hayatı içtimaiyelerindeki hususiyetler de nazarı dikkate alınmıştır.

Efendiler; terakkiyatı asriye milletlerin medeni ihtiyaçlarını tevsi, teksir ve tenvi ve bu ihtiyacı medeniye ile mütenasip medeni hakların vücudunu istilzam eder. Her devletin mensubolduğu heyeti içtimaiyenin derecesi temeddüniye mütenasip, mevzuatı hukukiyesi vardır. Dünyada mevcut bileümle medeni devletlerin kanunu medenileri hemen yekdiğelerinin pek yakındır. Bizim milletimiz ve

Hükümetimiz fikri adalet ve zihniyeti adalet noktasında hiçbir medeni kavimden dün değildir. Belki tarih bu noktada yüksek olduğumuza şahadet eder. Binaenaleyh; bizim dahi mevzuatı hukukiyemizin bileümle medeni devletlerin müdevvenatı kanuniyesinden nâkıs olması caiz değildir. Mücehadatımızın mâtuf olduğu istiklâli tam mefhumunda istiklâli adlîmizin de mündemiç bulunduğu tabiidir. Binaenaleyh; her müstakil devletin bir hakkı lâyenfekki olan tevzii adalet vazifesine kimseyi karıştıramayız. (Bravo sesleri)

Efendiler; bizim elyevm mevcudolan Kanunu Medenimiz Mecelledir. Bu Kanunu Medeni takriben yarım asır evvel Cevdet Paşa merhumun tahtı Riyasetinde bir heyeti ilmiye marifetiyle tertibolunmuştur. İşte, o mecellenin kavaidi külliyesindeki; «Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz.» Kaidei fikhîyesi siyaseti adliyemizde üssülesasımızdır. Bu esas dâhilinde hareket eden Adliye Vekâletimiz mecellenin ihtiva veya tatmin eylemediği ihtiyacı asır ve nâsı, evfak ahkâmıla tevsi ve tartsin lüzumunu takdir eylemiştir. Ve bu hususla iştigal etmek üzere, mütehassıslardan mürekkep bir heyet teşkili için bir kanun lâyihası tanzim edilmek üzeredir. Adliye Vekâletinin bu prensip dairesindeki mesaisi cümlesinden olmak üzere, hâkimi münferitlik teşkilâtının hemen yüzde doksan nispetinde; bütün aksamı memalike tabiki ve bilhassa hâkimi münferitlik kanunlarının, usulü muhakematın sulh hâkimleri usulüne tevfiği suretiyle adaletin sürati tevziinin temini ve yine umuru adliyenin sürat ve muvaffakiyetle tedvirini teminen on adliye müfettişliği ihdası ve muamelâtı ithamiyenin ilgası ve tababeti adliye müessesesinin vücuda getirilmesi hususları zikre şayandır. Usulü muhakematı cezaiyenin ıslahı, aşiret hayatı geçiren bâzı manatik halkının ihtiyacı tabiiye ve içtimaiyeleriyle mütenasip bir usulü adli ihzam, ve hapsanelerin ıslahı gibi, diğer hususâtı mühimme vekâleti aidesinin yeni sene zarfındaki mevzuu mesaisini teşkil etmektedir. Hükâm ve mensubini adliyenin şerefi hizmetleriyle mütenasip liyakati mümtazeye malik bulunmaları adliyemizin ruhu mesabesindedir. Teşekkür olunur ki, Adliye Vekâletimiz mevcut mahakimimizi evsafı mahsusayı haiz hükâmıla teşhiz ve takviye edebil-

mek için, bir Hukuk Fakültesi tesisine karar vererek Meclisi Âlinin muvafakatini almıştır. Bu müessesesi âliye için 1338 senesi bütçesine lâzımgelen meblâğ ithal olunmuştur. Bir kısmı mühimmi vücuda getirilen ve kısmı diğerinin de intacına çalışılan bu hususatin ikmalî hayatı adliyemize bütün dünyaca şayanı kabul bir manzarai tekâmül bahşeyliyecektir.

Efendiler; siyaseti adliyemizden sonra millî hayatımızın en çok alâkadar bulunduğu iktisadiyatımız hakkındaki efkârımı da arz edeceğim. Bu bahse girmezden evvel noktai nazarımı teşrih etmiş olmak için Heyeti Celilenizden ve bütün cihandan bir sual sormama müsaade buyurunuz.

Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? (Köylüler, sadaları) Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin sahibi hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. (Şiddetli ve sürekli alkışlar) O halde, herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak ve elyak olan köylüdür. (Sürekli alkışlar) Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin siyaseti iktisadiyesi bu gayei asliyeyi istihsale mâtuftur.

Efendiler; diyebilirim ki, bugünkü felâket ve sefaletin baisi yegânesi bu hakikatin gafili bulunmuş olmamızdır.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Allah'a çok hamdederim ki, bu sözleri işitiyorum.

GAZİ MUSTAFA KEMAL Pş. (Devamla) — Filhakika yedi asırdan beri cihanın muhtelif aktarına sevk ederek, kanlarını akıttığımız, kemiklerini topraklarında bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir ve tezlil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakârlık ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cabbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu sahibi aslinin huzurunda bugün kemali hicap ve ihtiramla vaz'ı hakikimizi alalım. (Şiddetli, alkışlar)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yaşa ulu ruhlu paşam, yaşa.

GAZİ MUSTAFA KEMAL Pş. (Devamla) — Efendiler; milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki mesaisini, asri tedabiri iktisadiye ile haddi âzamiye isal etmeliyiz. Köylünün netayic ve semeratı mesaisini kendi menfaatî lehine

haddi âzamiye iblâğ etmek siyaseti iktisadiyemizin ruhu esasıdır. Binaenaleyh; bir taraftan çiftçinin mesaisini tezyidedecek ve müsmir kılacak malûmat, vesait ve alâtı fenniye'nin istikmal ve tamimine ve diğer taraftan onun netayici mesaisinden âzami istifadesini temin edilecek tedabiri iktisadiyenin vaz'ına çalışmak lâzımdır. Şimdiye kadar mevcudolan yolsuzluk, asri vesaiti nakliyenin mefkudiyeti, mübadele usullerinin çiftçi aleyhine olması ve Hükümet kanunlarının çiftçiyi himaye edememesi gibi mevaniin ref'i lâzımdır. Bu noktada bilhassa mahsulâtı ziraiyemizi mümâsili mahsulâtı enebiyeye karşı himayeye mâni olmakla milleti-mizi bugünkü sefaleti iktisadiyeye mahkûm eden mülga kapitülasyonların fecaatini hatırlatmadan geçemem. Malûmunuzdur ki, memleketimiz iktisadi teşkilât ve muhit itibariyle kuvvetli bir halde bulunmuyordu. Ferdî iktisat kıymetleri de serbest mübareze mukavemet edebilecek dereceye vâsil olmamıştı. Tanzimatın açtığı serbest ticaret devri Avrupa rekabetine karşı kendisini müdafaa edemiyen iktisadiyatımızı bir de iktisadi kapitülasyon zincirleriyle bağladı. Teşkilât ve ferdî kıymet noktai nazarlarından iktisat sahasında bizden çok kuvvetli olanlar memleketimizde bir de fazla olarak, imtiyazlı mevkide bulunuyorlardı. Temettü Vergisi vermiyorlardı. Gümrüklerimizi ellerinde tutuyorlardı. İstedikleri zaman istedikleri eşyayı, istedikleri şerait tahtında memleketimize sokuyorlardı. Bütün şubatı iktisadiyemize bu sayede hâkimi mutlak olmuşlardı.

Efendiler; bize karşı yapılan rekabet hakikaten; çok gayrimeşru, hakikaten çok kâhirdi. (Kahrolsunlar, sadaları) Rakiplerimiz bu suretle inkişafa müsait sanayiimizi de mahvettiller. Ziraatimizi de rahnedar eylediler. İnkişaf ve tekâmülü iktisadi ve malîmizin önüne geçtiler.

Efendiler; artık serbest ve müstakil bir hayata atılan Türkiye için, hayatı iktisadiyesini boğmakta olan kapitülasyonlar mevcut değildir. (Şiddetli alkışlar) Ve olamaz. Hayatı iktisadiyemizin muayyen gayelere tevcihi ve süratle tekâmül ve terâkkisi için ittihaz olunacak tedabir meyanında memleketimizde Avrupa rekabeti yüzünden mahvedilmiş ve şimdiye kadar ihmal edilmiş olan sanayii ziraiyemizi ilhaya ve as-

ri vesaiti iktisadiye ile teçhiz etmeyi ehemmiyetle nazarı dikkatte tutacağız. (İnşallah sadaları) Gerek ziraat ve gerek memleketin servet ve sıhhatî umumiyesi noktai nazarından ehemmiyeti muhakkak olan ormanlarımızı da asri tedabirle hüsnü halde bulundurmamak, tevsi etmek ve âzami fayda temin eylemek esas düsturlarımızdan biridir. Siyaseti iktisadiyemizin mühim gayelerinden biri de menafii umumiyeyi doğrudan doğruya alâkadar edecek müessesat ve teşebbüsâtı iktisadiyeyi kudreti maliye ve fennyemizin müsaadesi nispetinde Devletleştirmedir. Ezcümle; topraklarımızın altında metruk duran maden hazinelerini az zamanda işleterek milletimizin menfaatine küşade bulundurabilmek de ancak bu usul sayesinde kâbilidir. Maahaza; sırf intifai iktisadi maksadiyle gerek madenlerimizde ve gerek sair hususâtı iktisadiyemizde; umuru nafiamızda kullanılmak istenilen sermayenin sahiplerine Hükümetimizce her türlü sühuletin ibraz edileceği şüphesizdir. Bu sermayelerin kanunlarımıza tâbi olması da tabiidir. Memleketin iktisadi temelleri ziraat ve sanayiî ziraiye olmakla beraber memlekette öteden beri mevcut, meselâ: Sanayiî nesciye gibi sanayiîin himaye ve ihyası ve bâzı mıntakalarda yeniden teessüs edebilecek diğer sanayiîin her suretle himayesi nazarı ehemmiyette tutulacaktır. İktisat Vekâletimizin bir senelik mesaisi bu izah ettiğim nikatı nazar dairesinde cereyan etmiştir. Ezcümle; erbabi mesainin terfihi hayatını temin edecek Zonguldak Amele Kanunu, Anadolu'da nakliyatı umumiyeyi teshilen otomobil ve kamyon işleteceklerê müsaadat bahşeden nizamname, cep hede harbeden asker ailelerine yardım esasatını da ihtiva eden Mükellefiyeti Ziraiye Nizamnamesi, Meclisçe kabul edilen tohumluk tahsisatından ihtiyacı taayyün eden yerlerde alelûsul tevziat icra edilmesi, Ziraat bankaları vasıtasıyla zürraa alât ve edevatı ziraiyenin mutedil fiyatlarla tevzii ve başkaca bir heyeti mahsusa vasıtasıyla ehemmiyetli miktarda yeniden tedariki, ve gümrüklerimizde istihsalâtı milliyenin temini revacı için himaye usulünün takarrür ve tatbik ettirilmiş olması bu tarzı mesainin muhassalası olarak, zikre şâyandır. Bundan sonra da umum faaliyetini iktisadiyemizin siyaseti iktisadiyemizi izahan teşrih ve tesbit etmiş olduğum bu nikatı nazar dairesinde, bir

plân dâhilinde, muntazaman tevcihine Heyeti Vekilemizin hasrı himmet eylemesine intizar olunur. Böyle bir projemizin tanziminde umuru nafianın büyük bir mevkii vardır. Çünkü: İktisat hayatının faaliyet ve zindegisi ancak vesaiti münakalenin, yolların, şimendiferlerin, limanların hali ve derecesiyle mütenasiptir.

Efendiler; sırası gelmişken umuru nafia hakkındaki fikirlerimi de arz edeyim: İnşaat ve tesisatı ve işletilmesi mahallî veya umumi menabii varidatımızla kabil olabilecek umuru nafia da ehemmi mühimme tercih suretiyle ihtiyacı memleket tatmin edilecektir. Ancak inşaat ve tesisatın ve işletilmesi bugünkü siiai maliyemizle gayrimütenasip cesim sermayelere mütevakıf olan umuru nafia da, eenebi sermayesinden ve icabına göre eenebi mütehasıslarından âzami derecede istifade etmek memleketimizin menfaat ve mamuriyetini ve milletimizin saadet ve refahını az zamanda temin noktai nazarından zaruridir. Maahaza; bunda da müstahsillerin ve erbabi mesainin menafii umumiyesi nazarı dikkatten dür tutulmıyacaktır. Umuru Nafia Vekâletimizin bu sene zarfındaki muhassalâi mesaisi hal ve iktidariyle mütenasip görülecek mertebededir. Filhakika; mevcut demiryolları muvaffakiyetle işletilerek, münakalât ve sevkiyatı askeriye temin edilmektedir. Harekâtı askeriye esnasında düşman tarafından tahrib edilmiş olan bir kısım demiryolları ve imalâtı snaiye tamir ve yeniden tesis edilmiştir. Ankara - Sivas hattının mühim bir tünelinin inşaatı ikmal edilmiş, ve diğer nâtamam bulunan iki tünel etrafında güzergâhlar tebdil edilerek, hat temdidolunmuştur. Erzurum, Erzincan arasındaki hattın ikmalî inşası ve Kükürtlü kömür madenlerine bir şube yapılması hususunda ehemmiyetli ameliyat ve tesisat vücuda getirilmiştir. Samsun - Havza hattının tesisi için istihzaratı lâzımede bulunulmuştur.

Sivas'tan Erzurum'a ve Kastamonu'nun Koçhisar'ından bed'ile Tosya, Osmaniçik, Amasya, Erbaa, Niksar, Kelkit ve Erzincan'a kadar şimendifer güzergâhına ait istikşafatı iptidaiye icra ve bâzı şose yolları üzerindeki bozukluklar da tamir edilmiştir.

Efendiler; umuru nafiadaki muhassalâi faaliyetin milleti memnun edecek derecede olmadığıni teslim etmek tabiidir. Ancak, umur ve mua-

melâti Devlet'in her kısmında olduğu gibi; umuru nafiadaki faaliyetin de matlup dereceye isali, kuvvei maliyemizle alâkadardır. Kudreti maliyemizin mahalli sarfını tercihte ise içinde bulunduğumuz şerait ve mehalikin birinci derecede haizi tesir olduğunu zikretmek mecburiyetindeyim. Bu sözlerimden maksat ne olduğu bârizdir.

Efendiler; her şeyden evvel hayat ve istiklâlimizi teminden ibaret olan gayei milliyemize vusulden başka bir şey düşünemeyiz. Binaenaleyh; bizce haizi ehemmiyet olan nokta kudreti maliyemizin bunu kâfil olup olmayacağıdır. 1336 ve 1337 senelerinin fiilî tecaribine ve müspet hesabatına ve bugünkü ahvali dahiliye ve iktisadiyemizin bu geçen iki seneye nispeten, kıyas kabul etmez derecede iyi bir halde bulunmasından hâsıl olan katî ümitlere istinaden arz edebilirim ki memleketimizin menabii varidatı dâvayı millîmizin emniyetle istihsalini kâfildir. (Alkışlar) Kuvvei maliyemiz bugüne kadar olduğu gibi harîçten istikraz yapmaksızın dahi, fakirane olmakla beraber, memleketi idare ve gayesine isal edecektir. (Alkışlar)

Mamafih ben yalnız bugün için değil, bilhassa âti için, hayatı devlet ve refahı memleket noktasından hal ve istiklâli malimize çok ehemmiyet verdiğim için, şikâyeti maliyemiz hakkındaki noktai nazarı hulâsaten beyan etmek isterim :

Efendiler;

Bugünkü mücehedatımızın gayesi istiklâli tamdır. İstiklâliyenin tamamıyeti ise ancak istiklâli malî ile mümkündür. Bir devletin maliyesi istiklâlden mahrum olunca o devletin bütün şubatı hayatiyesinde istiklâl meflûçtur. Çünkü her uzvu devlet ancak maliye ile yaşar. İstiklâli malînin mahfuziyeti için şartı evvel bütçenin büneyi iktisadiye ile mütenasip ve mütevazın olmasıdır. Binaenaleyh; büneyi devleti yaşatmak için harice müracaat etmeksizin memleketin menabii varidatıyla temini idare çare ve tedbirlerini bulmak lâzım ve mümkündür.

Efendiler; âzami tasarruf şiarı millîmiz olmalıdır. (Şiddetli alkışlar)

Binaenaleyh; üsulü malimiz, halkı tazyik ve ızdar etmekten içtinap ile beraber mümkün olduğu kadar harice arzı ihtiyaç ve iftikâr etmeden varidatı kâfiye temin etmek esasına müstenittir.

Şimdiki halde istifade edilemeyen menabii

varidattan müstefidolmak ve halkın bârı tekâlifini tahfif etmek için bâzı mevat üzerinde inhisarlar vaz'eylemek lâzimedendir.

Efendiler! Mazinin ve düşmanların memleket ve milletimizi bütün dünyayı medeniyetle birlikte terakkiye yürümekten menetmiş olan zincirleri, bugün bizi, az zamanda fevkalâde teşebbüsât ve icraatta bulunmaya icbar ediyor. Ancak bu mecburiyetin tatmini ve zayıatın telâfisi bugünkü kudreti maliyemizin fevkindedir. Bundan dolayı Hükümetimizin her medeni devlet gibi haricî istikrazlar akdetmesine lüzum vardır. Şu kadar ki, istikraz olunan eenebi paralarını, şimdiki kadar Babîâlinin yaptığı tarzda ödemeye mecbur değilmiş gibi, maksatsız israf ve istihlâk ile bârı duyurumuzu artırarak istiklâli malîmizi mârüzü tehlike etmeye katiyen muarızız.

Biz memlekette, mamuriyeti, istihsali ve refahı halkı temin edecek, menabii varidatımızı inkişaf ettirecek müsmir istikrazlara taraftarız.

Efendiler! Buraya kadar bahsettiğim hususât millet'in maddi kuvvetlerini tekâmül ve teali ettiren tedabirdir. Halbuki insanlar yalnız maddî değil, bilhassa; bu kuvvayı maddiyede mündemiç kuvvayı mâneviyenin tahtı tesirinde âmildirler. Milletler de böyledir. Kuvvayı mâneviye ise bilhassa ilim ve iman ile âli bir surette inkişaf eder. Binaenaleyh; Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi maarif umurudur. Bu umurda muvaffak olabilmek için öyle bir program takibetmeye mecburiz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle, içtimai, hayati ihtiyacıyla, muhitin şeraitiyle ve asrın icabatıyla tamamen mütenasip ve mütevakif olsun. Bunun için muazzam ve fakat hayalî ve muğlâk mütalâalardan tamamen tecerrüdederek hakikaten nazarı nafizle bakmak ve el ile temas eylemek lâzımdır. Teşebbüs edilecek şeyin neden ibaret olduğu ancak bu suretle kendiliğinden tezakür eder.

Efendiler! Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetler tamimi maarif arzusunu izhar edegelmişlerdir. Ancak bu arzularına vüsul için Şarkı ve Garbı taklidden kurtulamadıklarından, netice millet'in cehilden kurtulamamasına müncer olmuştur. Bu hazin hakikat karşısında, bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin hututu esasıyesi şöyle olmalıdır: De-

miştım ki, bu memleketin sahibi aslısı ve heyeti içtimaiyemizin unsuru esasıyesi köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar nuru maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh; bizim takibedeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvelâ mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten içtinaben bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki, alelittlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, dinini, düyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihî, dinî ve ahlâki malûmat vermek ve amali erbaayı öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir. (Bravo, sadaları)

Efendiler; bu hedefe vusul, tarihi maarifimizde mukaddes bir merhale teşkil edecektir.

Bir taraftan izalei cehle uğraşırken bir taraftan da memleket evlâdını hayatı içtimaiye ve iktisadiyede fiilen müessir ve müsmir kılabilmek için elzem olan iptidai malûmatı amelî bir tarzda vermek usulü maarifimizin esasını teşkil etmelidir.

Efendiler; medeni ve asri bir heyeti içtimaiyenin tariki ilim ve irfanda yalnız bu kadarla iktifa edemeyeceği şüphesizdir.

Milletimizin inkişafı dehası ve bu sayede lâayık olduğu mertebeli medeniyete irtikası bit-tâbi âli meslekler erbabını yetiştirmekle ve milli harsımızı îlâ ile kabildir.

Bu iptidai ve intihai iki tahsil kademesi arasında, orta tahsiline vücubu tabiidir. Orta tahsilin gayesi memleketin muhtacolduğu muhtelif hizmet ve sanat erbabını yetiştirmek ve tahsili âliye namzet hazırlamaktadır.

Orta tahsilde dahi terbiye ve talim usulünün amelî ve tatbiki olması esasına riayet şarttır. Kadınlarımızın da aynı dereceli tahsilden geçerek, yetişmelerine atfi ehemmiyet olunacaktır. (Bravo, sadaları ve alkışlar)

Maarif Vekâletimiz 1337 senesinde maarif vaziyetimizi bu nikatı nazara tevcihe sarfı mesai eylemiştir. Vekâlet, teşebbûsât ve icraatı âtiyesine üssülesas olacak programları ihzar ve Meclisi Âlinize takdim ettikçe bunların izah eylediğim nikatı nazara muvafık olarak, kesbi kanuniyet ve meriyet eyliyeceğine ümidim berkemâldir.

Efendiler yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Tür-

kiye'nin istiklâlîne, kendi benliğine ve ananati milliyesine düşman olan bütün anaslarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. (Alkışlar) beynelmilel vaziyeti cihane göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasırı ruhiye ile mücehhez olmıyan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur. (Bravo, sadaları)

Efendiler! Bir heyeti içtimaiyenin müsterek ve umumi hisleri ve fikirleri vardır. Heyeti içtimaiyelerin kıymetleri, mertebeli temeddünleri, arzu ve temayülleri ancak bu umumi his ve fikirlerin tecelli ve tebarüz derecesiyle anlaşılır. Bir heyeti içtimaiyeyi sevk ve idare eden insanlar için, heyeti içtimaiyenin talii üzerinde hüküm vermek mevkiinde bulunan dostlar veya düşmanlar için miyar, bu heyeti içtimaiyenin efkârı umumiyesinden anlaşılan kabiliyet ve kıymettir. Binaenaleyh milletler efkârı umumiyesini cihana tanıtmak mecburiyetindedir. Bütün cihan efkârı umumiyesine kesbi ıtıla ise, esbabı hayatın tanzimi için şüphesiz lâzımdır. Bu hususta ise mevcut vesaitin birincisi ve en mühimî matbuattır. Matbuat, milletin sadayı umumisidir (Şiddetli alkışlar) bir milleti tenvir ve irşatta, bir millete muhtacolduğu gıdayı fikriyi vermekte, hulâsa bir milletin, hedefi saadet olan istikameti müşterekede yürümesini teminde, matbuat başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir. (Alkışlar) Ehemmiyet ve ülvîyeti cihani medeniyette bedahet kesbeden matbuata Hükümetimizin birinci derece atfi ehemmiyet eylemesi; bu hususta sarf edeceği mesaiyi millete ifa ile mükellef olduğu hayırlı hizmetlerin baş tarafına koyması Meclisi Âlinin katiyetle talebedeceği hususattandır. (Alkışlar)

Umuru Şer'îye Vekâletimizin bir senelik mesaisini kemâli ehemmiyetle totkik ettim. Muhasalayı şayanı tâkid, buldum. Teşekkür ve tebrik ederim. Umuru şer'îyenin temşiyeti hakkında noktai nazar serdine esasen mahal yoktur. Çünkü bu husus nususı kuraniye ile hâsıldır. Yalnız vâridi hatır olan bir noktai söylemeden geçemeyeceğim.

Efendiler! Camilerin mukaddes mimbelerleri halkın ruhani, ahlâki gıdalarına en âli, en feyz yaz mimbeleridir. Binaenaleyh camilerin ve mes-

çitlerin mimberlerinden halkı tenvir ve irşadedecek kıymetli hütbelerin muhteviyatına halkça ittıla imkânını temin Şer'îye Vekâleti Celilesinin mühim bir vazifesidir. (Şiddetli alkışlar, bravo sedaları)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Allah razı olsun!

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA (Devamla) — Mimberlerden halkın anlıyabileceği lisanla ruh ve dimağa hitabolanmakla ehli islâmın vücudu canlanır, dimağı saflanır, imanı kuvvetlenir, kalbî cesaret bulur. (Alkışlar)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yaşa Ulu Gazi!....

GAZİ MUSTAFA KEMAL Pş. (Devamla) — Fakat; buna nazaran hütebayı kiramın haiz olmaları lâzımgelen evsafi ilmiye, liyakati mahsus ve ahvali âleme vukuf, haizi ehemmiyettir.

Bütün vaiz ve hatiplerin bu ünniyeye hadim olacak surette yetiştirilmesine Şer'îye Vekâletinin sarfı makderet edeceğini ümid ederim.

Evkaf mesailine gelince : Malûmdur ki : Evkaf, memleketimizin mühim bir servetini teşkil eder. Bu servetten millet ve memleketi hakkiyle müstefidedebilmek için Şer'îye Vekâletiyile beraber bütün Heyeti Vekilenin ve hattâ Meclisi Âlinin bu hususu ehemmiyetle tetkik ile bu büyük müessesenin harabiden vikâyesini ve memlekete semerebahş bir hale vaz'ını temenni eylerim.

Efendiler! Evkafın hikmeti mevzuu nazarı dikkate alınca : Bunun müessesatı diniye ile beraber hizmet ve muaveneti içtimaiyeyi istihdaf eylediği tahakkuk eder. (Pek doğru, sedaları)

Vakıfların; imarethaneler, bimarhaneler, hastahaneler, misafirhaneler, kütüphaneler, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, mektepler, medreseler ve sair irfan müesseselerine şâmil bulunmuş olması evkaf meselesinin hallinde riayeti elzem olan esasatı göstermektedir. (Pek doğru, sadaları)

Efendiler! Bu sene münasebatı hariciyemiz netayici itibariyle bizce, hayırlı birçok vekayi ile memlûdur.

Umumiyetle münasebatı hariciyemizi iki kısma ayırmak kabildir: Rusya ve Şark devletleriyle, Garp devletleriyle.

Rus Şûralar Cumhuriyetiyle mevcut münasebat ve revabıtı hasenemiz bu geçirdiğimiz se-

ne zarfında, en mükemmel bir surette inkişafında devam etmiştir. (Alkışlar) 16 Martta Moskova'da bir muahadenet muahedenamesi aktettik. Bu muahede ile, enperyalizminin savleti ihtiraskârisine hedef olan iki devlet arasında avamili tabiiyeden mutahassıl tesanüt, bir şekli hukuki ile de tesbit edilmiş oldu. Yakında umuru iktisadiye ve ticariye ile şebhenderlik mesailini tanzim edecek olan mukavelâtın da akdi müssammemdir.

Türkiye - Rusya muahedesini, Rusya'nın müttefiki olan diğer devletlerle yaptığımız mesut muahedatın birincisidir.

Azarbeycan, Gürcistan, Ermenistan, Sovyet Cumhuriyetleriyle Moskova muahedenamesi esasları dairesinde, Kars'da 13 Teşrinievvel tarihli muahedenameyi aktettik.

Bu muahede ile Şarkta hukuki bir şekil alan vaziyeti fiiliyemizde Sevr Muahedenamesinin gayrikabili tatbik olduğunu gösteren vekaiden biridir. (Şiddetli alkışlar)

Ermeni meselesi denilen ve Ermeni milletin menafii hakikiyesinden ziyade cihan kapitalistlerinin menafii iktisadiyesine göre halledilmek istenilen mesele, Kars muahedesiyile, en doğru sureti hallini buldu. (Alkışlar) Asırlardan beri dostane yaşayan iki çalışkan halkın revabıtı hasenesi maalmemnuniye tekrar teessüs etti.

Ukrayna Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti ile de 2 Kânunusanide, Ankara'da, yine Moskova muahedenamesi esasatı dairesinde, bir muahede aktettik. Bu muahedenameyi akdetmek üzere, şehrimize gelen fevkalâde murahhas ve kıymetli asker; (Fronze) yoldaşın pek samimî ve dostane etvar ve afaliyle, aramızda ne kadar iyi tesirat ve hâtrrat bırakmış olduğunu zikretmek isterim. (Alkışlar)

Kars Muahedenamesi ahkâmına tevfiikan, tarafeyni âkıdeyn arasında ticari ve iktisadi münasebatın tanzimi ve bir konsolosluk mukavelemesi akdi için, Tiflis'e bir heyeti murahhasa gönderdik. Bu heyet elyevm Azarbaycan, Gürcistan ve Ermenistan cumhuriyetlerinin murahhaslarıyla müzakerattadır. Tarafeynin menafiiine muvafık mukarrerat ittihaz edilerek, müzakeratın yakında hüsnü hitama ermesi memuldür.

Ruşa Şûralar Cumhuriyetinin kıymetli mümessili olarak, Ankara'da bulunan Aralof yol-

daşın... (Alkışlar) Büyük Millet Meclisine hitaben gönderdiği mektup münderecatında, memleketimiz hakkında beslediği hâr ve samimî hissiyata muttali oldukuz.

Azarbaycan Sovyet Cumhuriyetinin sevimli mümessili İbrahim Abilof Beyi ise... (Alkışlar) geçen yazdan beri Ankara'da, aramızda görmekte mahzuzuz. Rusya Sovyet Cumhuriyetine mütefik devletlerden Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti de Ankara'ya kaasitlar göndererek, mevcut ravabıtı muhedenetin (alkışlar) şeklen de tesbitini arzu etmiş, bu arzusunun ifasına tarafımızdan meserretle şitabolunmuştur.

Buhara'ya bugünlerde mühim ricalimizden bir zatın tahtı riyasetinde bir heyeti sefaretimiz gitmek üzeredir.

Rusya Şûralar Cumhuriyeti ve müttefikleriyle en iyi münasebatı tesis ve hüsnü idame ettiğimiz gibi bizimle hemhal ve hemderdolan Şark İslâm devletleriyle de revabıtı mevcudei hasenenin takviyesini bir gaye ittihaz eyledik. (Alkışlar)

Bu gayeye doğru yürürken, ilk muahedenamayı Afganistan Hükümeti İslâmiyesiyle 1 Martta Moskava'da akdettik. (Alkışlar) Bu muahedenamenin tatbikatından olmak üzere, Afganistan geçen yaz Ankara'ya bir heyeti sefaret gönderdi. Bu kardeş devletin sefiri Sultan Ahmed Han.. (Alkışlar) Ankara'da cümlemizin mahbubu kulübüdür. Afganistan'da bir mümessilimiz mevcuttur. Namdar ricalimizden birinin tahtı riyasetinde bir heyeti sefaret dahi bu günde Kâbil'e müteveccihen yola çıkmak üzeredir. Şevketlü Emiri Afgan Hazretleri tarafından Büyük Millet Meclisi Reisine hitaben bütün Türkiye halkına gönderilen necabet ve samimiyetle müzeyyen namei girambahai emareş penahi - ki: Birkaç gün evvel huzurumuzda okunup müttefikan ve hararetle alkışlanmıştı - Afganistan'la Türkiye arasında mevcut revabıtı uhuvvetkârane bir kat daha tahkim eylemiştir

İran Hükümeti İslâmiyesiyle de caygir bulan münasebatı hasenei hem civariyi takviye nuhbei amâlimizdir. İran Devleti fahimesi tarafından Ankara'ya bir sefirin izam edilmiş olduğunu haber aldık. Sefirin vürudunda tahkimi revabıtı mâtuf bülceümle tedabirin tarafımızdan dahi ittihaz olunacağı şüphesizdir. (İnşallah sadaları)

Elhasıl Rusya ve Şark devletleriyle revabıtımız bugünkü münasebatı eihanın iktisadi ve siyasi vaziyetinden doğan gayrikabili tağyir birtakım avamili tabiiyenin tahtı tesirinde, cümlemizin menafi ve makasidına uygun bir tarzda inkişaf ve iktisabı rasanet etmektedir. (Sürekli alkışlar)

Bu geçen sene Garp devletleriyle olan münasebatımızda dahi evvelki seneye nispetle, bâzi hayırlı vakiaları kaydedebileceğiz.

Efendiler! Memleketimizin gerek siyaseten, gerek iktisaden hükmü idamını ilân eden Sevr Muahedesinin tatbikine mümanaat etmek üzere, milletimizin girişmeye mecbur kaldığı mücehedatı azim perverane karşısında o muahedenin bize cebren kabul ettirilemeyeceğini birçok kanlı mücadelelerden sonra anlıyan İtilâf Devletleri bizi Londra'ya davet etmişlerdi. Pek az bir zaman evvel bâgi addedilen Hükümetimizin böyle bir konferansa resmen davet edilmesi milletimiz hesabına kaydedilecek bir muvaffakiyeti siyasiyedir. Bu davet Sevr Muahedesinin fiilen ve hükmen yok olduğunu göstermesi itibariyle de, giriştiğimiz bu mücadele yolunda muvaffakiyetle katolunmuş bir merhaledir. Misakı millimiz dâhilinde akdedilebilecek bir sulhu imzaya hazır olduğumuzu bütün eihana göstermek maksadıyla iştirak ettiğimiz bu konferanstan hiçbir netice çıkmadı. Londra Konferansı müzakeratı esnasında ne kadar itilâf perverane hareket ettiğimiz cümlelerin malûmudur. Belki, meseleyi silâh kuvvvetiyle halledebileceğini zanneden Yunanistan itilâf perverliğe yanaşmadı. (Kahrolsun sadaları)

Geçen sene Fransızlarla mübadelei üsera hakkında iptidar ve hüsnüsuretle intâcedilen müzakerat Ankara'da akdedilen Türkiye - Fransa İtilâfnamesine müncer oldu.

Efendiler; bu mukavelemin unumi ve esasi bir ehemmiyeti vardır ki : O da bununla bizzat Sevr Muahedesini vücuda getiren zümrei itilâfiyenin en mühim bir rüknü olan Fransa'nın muahedei mezkûrenin kabiliyeti tatbikiyeden mahrumiyetini fiilen ve hukukan kabul etmiş olmasıdır. (Alkışlar) Bu mukavele ile yüksek bir kıymeti mânevîyeyi haiz birtakım hukukumuzu istihsal eylemiş olmakla beraber, vatanın aziz bir parçasını da istihlâs etmiş olduk. Üç seneden ziyade imtidadeden bir iftiraktan sonra,

maderı vatana kavuşan bu mintakanın sahibi hakikisine iadesini kabul edemiyen bâzı düşmanlarımız oralarda, iğtişâş çıkarmaya uğraştılar fakat; sarf ettikleri faaliyet tamamen boşa çıkmıştır. Teslim ve tesellüm bir intizamı tam ile ıera ve itmam edilmiştir. Ankara mukavelesini mûtaakıp Fransa Cumhuriyeti ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında münasebatı siyasiye teessüs etti. Ve hükümetimizin mümessili Paris'e gönderildi.

İngilizlerle bugüne kadar aramızda cereyan eden yegâne müspet vakıa, kendileri tarafından tevkif edilip Malta'ya sevk edilmiş bulunan vatandaşlarımızı kurtarmaktan ibaret kalmıştır.

İtalya Hükümeti her ne kadar Ankara'ya bir memur göndermiş ise de mumaileyh müspet müzakerede bulunmak salâhiyetinden mahrum idi.

Efendiler; geçen senenin vakayiiini temhid ederken, siyaseti hariciyemizin ana hatlarını da bir dereceye kadar irae eylemiş olduğumu zannediyorum. Bu hatlar, basit, müstakim ve bârizdir.

Siyaseti dâhiliyemizde olduğu gibi siyaseti hariciyemizde de undei esasiyemiz misakı millî mevaddından ibarettir. (Alkışlar) Ve misakı millîyi kabul ederek, maddiyat ve mâneviyat sahasında istiklâli tammımızı tasdik edenleri derhal dost telâkki ediyoruz. Tam ve hakiki, istiklâlimizi açık ve samimî en evvel teslim ederek, bize yed-i muhadenetini uzatan Rus Şâralar Cumhuriyeti ife revabıtı uhuvvetkâranemizin tahkimi siyaseti hariciyemizin esasıdır. (Sürekli şiddetli alkışlar) (Çok doğru, yaşasın dostlarımız sadaları)

Bu esas istiklâli tammımızı tasdik edecek her hangi bir devletle teedidi münasebat etmemize bittabi mâni teşkil etmez..

Efendiler! Siyaseti hariciyemizde âhar bir devletin hukukuna teeavüz yoktur. Aneak hakkımızı, hayatımızı, memleketimizi, namusumuzu müdafaa ediyoruz ve edeceğiz. (Hay, hay sadaları ve şiddetli alkışlar)

Medeniyeti hazıralı beşeriyenin münasebatı beyneddüvelde ortaya attığı ve en ulvi, necib âmâl ve efkârın bir züptesi demek olan «Her milletin kendi mukaddesatına kendisinin hâkim olması» hakkını biz yer yüzünde yaşayan milletlerin cümlesi için tanıyoruz. bizim de bu hak-

kımızın bilâkayduşart tanınmasını taleb ediyoruz.

Bu meşrû ve muhik talebimizi tanınamak yüzünden akan ve akacak olan kanların mesuliyeti şüphesiz müsebbiplerine râcidir. (Kahrolsun müsebbipleri sadaları) Bizi dâvayı millîimizi takipten yıldıracak hiçbir vasıta, hiçbir kudret mutasavver değildir. (Alkışlar) Millî dâvamız bizim hayatımızdır. Hayatına suûkast edilen en zayıf mahlûkatın bile bu kasta karşı isyan ve nefretle son nefese kadar kendisini müdafaa çalışmasından daha tabii bir şey yoktur. (Bravo sadaları) Kaldı ki: Bizim milletimizin azim ve imanında ve mücadele kabiliyet ve kudretinde zerre kadar zaaf yoktur. (Yoktu sadaları) Bilâkis; her geçen gün mevcut salâbet derecesini taz'if etmektedir. (Şüphesiz sadaları) Memleketimizin iktisadi menabii bütün dünyanın hırslarını celbedecek feyz ve servete maliktir. Halkımızın çiftçi olması, topraklarımızın dünyanın en bereketli topraklarından bulunması maddi hayat için hiçbir endişeye mahal bırakmamaktadır.

Ordumuz her gün bir kat daha tekemmül etmekte, hayat ve istiklâli millet ve memleketi emniyetle müdafaaı tekeffül eylemektedir. (Alkışlar)

Düşmanlarımız bizi, tedabiri zecriye tatbik edecekleri tehdidi ile, istiklâlimizi müemmin olmayan şartlar dâhilinde sulh yaptırmaya mecbur edebileceklerini zannediyorlarsa bunda çok aldanyorlar. (Alkışlar) Düşmanlarımız Türkiye halkının mukaddesatını müdafaa için, giriştiği harbede yorgun düştü zannediyorlarsa bunda çok aldanyorlar. (Alkışlar, aslâ sadaları)

Düşmanlarımız, bizi, evvel ve âhâr esarete giriftar edebilecek şurut ve kuyudu reddetmekte tereddüt göstereceğimizi zannediyorlarsa bunda çok ve çok aldanyorlar. (Sürekli alkışlar) Düşmanlarımızın bu zununu batmadan henüz kurtulamamaları, hâlâ hakikatten gafil bulunmalarıyle kabiletfsirdir.

Efendiler! Bilirsiniz ki, hututu esasiyesi bütün cihan nazarında malûm olan millî dâvamızı Avrupa'da müdafaa etmek ve muvacehei beşeriyette bu dâvayı bir daha teyit ve ispat eylemek üzere Hariciye Vekilimiz İstanbul üzerinden Avrupa'ya gönderilmiştir.

Efendiler! İstanbul, Cenabı Peygamberin bizzat alâka gösterdiği, Eba Eyyubi Ensari Ha-

lid Hazretlerinin on dört asırdan beri meşhedinin temas ve nezareti mânevîyesi altında tuttuğu bir şehirdir. Beş asır müddet Türkiye'nin makarrı hükümeti olmuş bir şehirdir. (Yine olacaktır sadaları) Milletimiz bu şehri dilârada beş asır makamı muallayı hilâfeti muhafaza etmektedir.

İstanbul şehri, milletimizin nâmütenahi mesai ve fedakârlığı muhassalasının tecellîgâhıdır. Fîlhakika; milletimizin maddî ve mânevî varlığını ilâ eden âbidat ve müessesat ve âsarı medeniye İstanbul'da tekâsûf ettirilmiştir.

Milletimiz memleketin heyeti umumiyesi zararına olarak, bütün varını yokunu, en büyük gayret ve himmetlerini kalbgâh telâkki ettiği bu şehre ibzal ve hattâ israf eylemiştir. Binaenaleyh İstanbul bize çok kıymetlidir, çok ehemmiyetlidir. Bunun içindir ki; İstanbul şehrinin emniyetini her türlü halelden mâsûn bulundurmamak umdeî aslıyesi Misâkı Millîmizin dördüncü maddesinde en kuvvetli prensiplerimizden birini teşkil etmektedir. (Alkışlar) Bugün düşman işgali altında bulunmak felâketiyle giryan olan bu talihsiz şehir halkının, bu bizim aziz kardeşlerimizin dâvayı millîye olan alâka ve rabitalarını ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine kalbî sadakatlerini hiçbir kuvvetten yılmıyarak, izhar ve ispatla gösterdikleri maddî ve bilhassa mânevî fedakârlığı lisanı takdir ile yâdedirim... (Alkışlar)

Bu kıymetli kardeşlere içinde buldukları nekbet eyyamının, uzak olmıyan istihlâs günleri karşısında ebediyen mahkûmu üful olacağını hatırlatırım. (İnşallah sadaları) Bu noktada bir lâhza tevakkufa mecburum. Zira, bütün millete, bütün cihana bir hakikati katıyeyi bildirmek lüzumunu hissettim.

Efendiler! Büyük Millet Meclisi Hükümeti Türkiye'nin ve Türkiye halkının baka ve istiklâlini temine çalışıyor. Çünkü Türkiye'nin sahibi aslısi, sahibi meşru ve hakikisi olan Türkiye halkının arzu ve iradei katıyesi bu yoldadır. (Hay, hay sadaları) bu idarei âliyei milliyenin hilâfında harekete cüret ve tasaddi edenler millete karşı âsi, bâgi, haindirler. (Bravo sadaları ve alkışlar) bu gibi günahkârlar evvel ve ahir iradei milliyenin tecellîi adaletinden kurtulamazlar. (Bravo sadaları) binaenaleyh; İstanbul'da bâzı ricâlin ve sarayın Türkiye Büyük

Millet Meclisinin vaziyet ve mesaisini ihlâl ve işgalden mücanebet eylemelerine intizar olunur. (Bravo sadaları)

Efendiler! Dâvayı millîmize taallûku itibarıyla bugünkü vaziyetimizle alâkadar bulunan Balkan Hükümetinden da biraz bahsetmek isterim. Bugünkü siyaseti umumiyei cihanın tesirâtı altında Bulgaristan Hükümetinin sâkit ve hareketsiz kaldığı görülüyor. Fakat; Bulgar halkının, menafii hayatıyesinin Türkiye ile müşterek olduğunu takdir ettiğine eminim. Bulgaristan'ın evvel ve âhir bu alâkanın icabatına tevessül eyliyeceğine kanaatim vardır. Türkiye dostluğunun kendilerine temin edeceği menafii azîmeden Bulgarların gafil kalacağı zannedilemez.

Arnavutluk Hükümetine gelince : Bu hükümeti İslâmîye halkıyla asırlarca beraber yaşadık. Uzun zamanlar kendileriyle tevhidi hayat ve mukadderat eyledik. Bu dindaş halk ve Hükümeti dahi muhafazai mevcudiyet ve temini sadetinin merbut olduğu noktai hakikiyeyi takdir edecektir. Bugünkü müşkül vaziyetlerinin tevlideylediği elîm mecburiyetlerden kurtulmak tedabirine tevessül edilecektir. Bunu kaviyen ümid ederim.

Harbi Umumiden sonra Yugoslavya Devleti şekline inkilâbeden eski Sırbistan'da mühim bir İslâm kütlesi mevcuttur. Bundan başka bu devletin menafii hayatıyesiyle alâkadar hedefler vardır ki, bu hedefler, bugün bize mütecaviz düşmanın elindedir. İşte bu noktalar şayanı tetkik bir vaziyet teşkil etmektedir. Bu hükümet dâhilinde bulunan dindaşlarımızın bugünkü vaziyetimize alâkasız ve seyirci mevkiinde kalmakta devam edecekleri zannedilemez.

Efendiler! Mesaili hariciye hakkındaki beyanatımı itmam için cümle nice mesmu ve mahiyetleri az - çok malûm bulunan birkaç umumi vakıai siyasiyeyi yalnız hatırlatmakla iktifa edeceğim.

Teslihatı Bahriyenin tahdidi, İngiltere - Japonya ittifakının feshi, Çin'de açık kapı siyasetinin takrirî mesailini halletmek üzere vukubulan Washington konferansı; Amerika - İngiltere - Japonya ve Fransa arasında dörtler ittifakını tevlidetti.

Çin'de bilcümle devletlerin serbestî ticaretinin ilâm dikkate şayan bir nokta teşkil eder. Bununla Avrupa devletlerinin aksayı şarkta

şimdiye kadar takibettikleri mıntakai nüfuz ve istilâyı arazi siyasetlerinden feragat eyledikleri anlaşılıyor. Şarkı karipte dahi aynı siyaseti takibe karar vermekten daha doğru bir yol olmaz.

(Kan) da akdolunan konferans Avrupa'nın tamir ve ihyası namını verdikleri meselenin halini ve İngiltere ile Fransa arasında mevcut bâzı mesailin bertaraf edilmesini istihdaf ediyordu. Fakat; Fransa Cumhuriyeti Başvekili Mösyö Briyan'ın istifaya mecbur olmasıyla Konferans hitama ermeden dağıldı. Bu tamir ve ihya meselesinin ortaya atılmasında İngiltere'de mevcut milyonlarca işsiz amelenin tesiri azimi muhakkaktır. Bu işsizliğin tevlidettiği buhran sebebiyle İngiltere açık pazarlar temini mecburiyetindedir. Bunun için İngiltere'nin derhal düşündüğü Almanya ve Rusya sahaları olmuştur. Binaenaleyh Almanya'nın ve Rusya'nın iktisadi vaziyetleri ve bu vaziyetlerle İngiltere'nin tesis edebileceği alâkalar ve bu alâkaların tevlidedebileceği siyasi münasebetler başlıbaşına mütalâaya şayan mesaildir.

İngiltere'nin Almanya'dan istifade mecburiyeti, Almanlar lehinde tecili düyun meselesini tevlidetti. Bundan da (İngiliz, Fransız teminat ahitnamesinin) yapılması lâzımgeldi. Tecili düyun meselesi tamamen netayici katıyeye iktiran etmiş sayılamıyacağından Cenova Konferansına talik edilmiştir. Cenova Konferansını zaten (Kan) konferansı tevlid etmiştir.

Mart iptidasında içtima etmek üzere davet olunacağı söylenmiş olan bu konferansa - Türkiye haricolmak üzere - bütün Avrupa devletleri davet olunmuştur... Türkiye'nin iştirak ettirilmesi için Paris mümessilimiz vasıtasıyla teşebbüsatta bulunduğumuz gibi, dostumuz Rus Şûralar Cumhuriyetinin de bu bapta teşebbüsü vukubulmuştur... Amerikalılar iştiraki kabul etmemiştir.

Alabildiğimiz malûmata göre İngiltere - Fransa teminat muahedesi esası Almanya tarafından Fransa arazisine bilâtahrik bir taarruz vâkı olursa İngiltere'nin kuvayı bahriye ve berriyesiyle Fransa'ya yardım etmesinden ibarettir.

Efendiler, bu muahede metnindeki (bilâtahrik) kaydı hakikaten mevcut ise, pek ziyade tahlil ve tetkika muhtağdır. Çünkü dünyada esbap ve eşkâli tahrik, tahdit ve tavsif olunmamıştır.

Her hangi bir muamele telâkkiye göre müspet veya menfi tefsire mâruz kalabilir.

Efendiler, son zamanlarda bir (Şark meselesi konferansı) ndan da bahsolundu ve olunmaktadır. Bu konferansın ne dereceye kadar ciddî mak-satlarla ve ne vakit vukubulacağı hakkında henüz vüsuka şayan emare yoktur. Şark meselesi konferansının, ordularımızın darülharekâtında akdine intizar olunduğunu kabul etmek en ihtiyatkâr bir telâkki olur. (Bravo sesleri) «Hazır ol cenge eğer ister isen sulhü salâh» hakikatını bir an hatırdan çıkarmamak dâvayı millimizin talebettiği farazdendir. Bu noktai nazardan müteyakkız ve müheyya bulunmaktan ibaret olan prensibimize riayete devam edeceğiz, arkadaşlar.

Bütün bu tafsilâttan sonra tarihi millimizin en fedakâr bir unsuru âlisi olan kahraman ordumuzdan bahsedeceğim. (Sürekli alkışlar).

Şark cephesindeki ordumuz birinci milli sene zarfında vatanın kendisine tevcih eylediği vazife fedakâriyi ifa ve ikmal etmiştir. Komşu hükümetlerle de arzu olunan şekli dostanede münasebat teessüsetmiş bulunduğundan kemali sükûn ile vazai fi hazariyesini ifaya, talim ve terbiye ile iştigale devam etmektedir. (Var olsun sadaları).

Elcezire cephesiyle merkezde ve memleketin aksami sairesindeki kıtaatımız vazai fi mevdualarını sükûnetle ifa etmektedirler. Garp cephesine gelince : Geçen sene bidayetinde Birinci İnönü muharebesinden çıkmış bir vaziyette bulunan ordumuz mahiyeti düşmanlarımızca meçhul bir halde olarak, teşkilâtını tevsi ve itmam eyliyordu. Bu esnada, Yunanlılar Londra konferansını zaman kazanacak ve Türkleri iğfal edecek bir vasıta telâkki ederek, harekât mevsimini bekliyorlardı. Mart ortasında harekât mevsimi geldi ve Yunan ordusunun hazırlığı bitti, artık zamana ihtiyaçları kalmamıştı. Mütâazzimane bir surette Londra konferansını bertaraf ettiler.

Martın yirmi üçünde her taraftan taarruza geçerek emperyalistlerin bir büyük müstemleke içindeki harekâtını taklideder bir şekilde vatanımızı istilâyâ başladılar. (Kahrolsunlar sadaları).

Tumturaklı işaat ile geçen ilk günlerden sonra çetin muharebelere girişildi. Binnetice tarihin İkinci İnönü Muharebesi dediği bir

büyük hâdise vukua geldi. Bu büyük hâdiseyi Dumlupınar'daki harekâtı taarruziye ve muvaffakiyetlerimiz takibeyledi.

İkinci İnönü Muharebesi milletimizin dâvasındaki isabet ve kutsiyeti bütün dünyaya neşretti. Yunan müddeiyatındaki sahtelik de bütün cihanca malûm oldu. Yine İkinci İnönünden sonra Yunanlılar memleketimizi yakmakla, silâhsız ve silâh kullanmaya kudretsiz evlâdımızı öldürmekle cibiliyetlerindeki vahşeti bütün dünyaya ispat eylediler. Bilecik, Bozüyük, Söğüt, Yenişehir yangınlarını ve saymakla bitmiyen ırz tecavüzatını ve katliâmları Yunan kumandanlarının emriyle ve sureti mahsusuda teşkil olunan müfrezelerle yaptıkları, tahkikat neticesinde tezahür ve teyyüdetmiştir.

Yunanlılar meselenin tahmin ettikleri kadar basit olmadığını İkinci İnönü Muharebesinde anladılar. Bunun üzerine umumi seferberlik suretinde esaslı bir surette tedabire tevessül eylediler. Bütün ordularıyla ciddi bir sefere karar verdiler. Bir taraftan bu istihzarat devam ederken, diğer taraftan siyaseten bizi igfale ve gevşekliğe sevk edecek siyasi propagandalar faaliyete getirildi. Yunan Kralı Anadolu'ya geldi. Köyleri ihrak ve ırza tecavüz etmek için emir veren generallerinin yakından kumandasını deruhde etti. (Barbar, sadaları) Yunan seferberlik istihzaratı Temmuz bidayetinde hitam bulmuş ve harekâtı taarruziye başlamıştı. Temmuz evviline kadar bizim istihzaratımız hitam bulmamış idi. Binaenaleyh harekâtımızı ona göre idare etmek icabediyordu.

Yunanlılar harekâta mukaddeme olarak, Afyon, Kütahya ve Eskişehir'i işgal ettiler. Ve bütün dünyaya neşrettikleri işaalarla Türkiye ordularını imha ettiklerini iddia ettiler. Erbabı akıl ve mantığın inanmadığı bu düşman propagandalarına bizzat düşman mahalifinin inanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu kanaat ile devam eden harekâtı askeriye Sakarya melhamesine müncer oldu ki, bunun cereyanı ile düşman ordusunun mağlûbiyeti katıyesini ifade eden neticesi bugün bütün dünyaca malûm bir keyfiyettir.

Büyük mağlûbiyetten sonra kral ve prensler tarafından verilen emirlerle Yunan or-

dusu tekrar ıerayı vahşete başladı. Bugün bütün dünya, yakılan köylerimizi, tecavüze uğrıyan kadın ve çocuklarımızı ziyaret edebilir. Yunan Prensleriyle generalleri bilhassa ırza tecavüz ettirmekten zevk almaktadırlar. (Kahrolsunlar sadaları) Halbuki bizim milletimizde olduğu gibi bütün milletlere de ırza riayet mukaddestir.

Düşman mugayiri insaniyet olan tahribat ve tecavüzatın cihan muvacehesinde setr ve inkârı gayrikabil olduğunu görünce, bunları galibin takibatını tas'ibedecek tedabiri askeriye cümlesinden olarak ilân etti. Bu ilânın kimseyi ikna etmediğine şüphe yoktur.

İşte efendiler geçen Mart başında mahiyeti meçhul olan ordumuz bir sene zarfında mütemadiyen tekemmül ve tarakki ederek, mütaakıp ve çetin muharebelerde düşmanı mütemadiyen mağlubeliyerek bugünkü vüs'at ve kıymetine vâsıl olmuştur. (Bravo sadaları) (Alkışlar) Bugünkü kuvvetinin derecesini gelecek hâdisat izah edecektir. (İnşaallah sadaları) (Alkışlar).

Efendiler ordumuzu yâdederken kuvayı harbiyenin teşkilât ve ihzaratına ve ikmalî nevakısına aidolarak sebk eden mesaiden de bir nebze bahsetmek isterim.

Bilhassa İmalâtı Harbiye fabrikalarının mesaisini takdiratı mahsusa ile zikretmeyi bir lâzime kadırşınası addeylerim. Bu son sene zarfında bu fabrikaların nevakısı alettedriç ikmalî olunmuştur. Bugün her türlü ihtiyacatın imalî tahtı imkâna alınmıştır. Yeni tesis edilen mermi ve fişenk fabrikalarında külliyetli miktarda topçu ve piyade cephanesinin ve bombanın ihzar ve imaline muvaffakiyet hâsıl olmuştur.

Ordu saflarına telsiz telgraflarla diğer muhaberei fenniye malzemesi ve edevatı istihkâmiye gibi birçok mevad ilâve olunmuştur.

Elbise ve kundura imalâtı işlerinin dâhile hasrı hususundaki mesaiye devam olunmaktadır.

Bu sene zarfında Anadolu'da bâzı mühim tesisat vücuda getirilmesi mukarrerdir.

İkinci senei milliye zarfında ordunun ahvali sıhhiyesi şayanı memnuniyet bir manzara arz eylemiştir.

Ordu safları arasındaki hastalık derecesi alelade zamanlarda vukuagelen nispeti tecavüz etmemiştir. Hele emrazı sâriye ve saire ordumuzda meydana alamamıştır. Vukubulan muharebatta

sahra sıhhiye hidematı şayanı memnuniyet bir tarzda cereyan eylemiştir. Millî ordumuzun ilk safhai teşekkülünde cereyan eden Birinci İnönü Muharebesinde ordunun vesaiti sıhhiyesi dört araba, dört sedyeden mürekkep küçük sıhhiye müfrezelerine inhisar eylerken bugünkü ordumuzun kadrosunun talebeylediği miktarda sıhhiye bölükleri seyyar hastaneler ve mecruhin nakliye müfrezeleri teşkil edilerek ihtiyacat ve teşkilâtı sıhhiye ikmal olunmuştur. Bilvesile Hilâliahmer Cemiyeti muhteremesinin mecruhini guzata ifa eylediği hidematı güzideyi takdiratı mahsusa iletezkâra şayan görürüm. (Alkışlar) Müdafaai Milliye Vekâletinde faaliyete başlayan harita dairesi ordunun bileümle harita ihtiyacını ikmale muvaffak olmuştur. Bundan sonraki mesai ile memleketin daha mükemmel haritalarını ihzar eyliyecektir. Savahilimizin vüs'atine ve vasaiti bahriyemizin fıkdanına rağmen gayyur bahriye zâbitanımız mezkûr hidemat ifa etmektedirler. Orduya ait mâruzatını bitirmeden evvel ihzaratı harbiyeyi müemmin olan tekâlifi milliyeye şitap hususunda bütün halkın ve tabakatı milletin gösterdiği heyecan ve fedakârlığı lisanı şükranla yâd etmeyi vecibeden addeylerim. Tarihi mücahedatımızın en müspet bir mevkii faaliyete şahibolan Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyetinin bu sene zarfındaki mesaiyi milliyesini de takdiratı mahsusa ile yâdcylemeyi bir vazife telâkki eylerim. Bu teşkilâtın dünkü ve bugünkü mesaide olduğu gibi bundan böyle de teceddüdat ve inkişafatı milliyeye hususunda en kuvvetli rehber vazifesini ifa ederek uzviyeti milliyedeki mevkii bülendiyle mütenasip hidemat ifasına muvaffak olacağına itimadım berkemaldir.

Efendiler, Meclisimizin ikinci içtima senesi zarfındaki mesaisini de hulâsaten millete arz eylerim. Bugün âzayı kirama tevzi olunan senelik mesai cetvelinde bu mâruzatımın tafsilâtı mevcuttur. Meclisi Âlinin bir senelik vukubulan içtima miktarı (167) dir. Bu içtimalardan (271) i aleni ve (69) u hafi celse ve (19) u kısmen hafi, kısmen aleni olmak üzere ceman (359) celseyi ihtiva eder. Meclisi Âliye bu geçen sene zarfında (177) lâyiha ve teklifi kanuni birinci içtima senesinden devrolundu. İkinci içtima senesinde de (355) lâyiha ve teklifi kanuni geldi. (10) tane de tezkere ve takrir olarak geldikten sonra kanuniyet kesbetti ki, (542) dir. Bu (542)

lâyiha ve teklifi kanuniden bu sene zarfında (94) ü iktisabı kanuniyet etti. (65) i reddedildi. (30) u Heyeti Vekileye gönderildi. (15) i Heyeti Vekile veya sahipleri tarafından istirdadedildi. (18) kadarı aidolduğu kanunlarla tevhid edildi. (6) adedi karar şeklinde kabul edildi ki, ceman (228) eder ki, 1338 senesinde Meclisi Âlice muameleleri ikmal edilen levayih ve tekâlifi kanuniyenin yekûnu budur. (106) lâyiha da encümenlerce muamelesi biterek Heyeti Umumiyeye mal olmuştur. Mütebaki (208) teklif ve lâyiha encümenlerde kalmıştır ki, bu sene ikmal edilecektir.

Birinci içtima senesinde olduğu gibi ikinci içtima senesi zarfında dahi Meclis âzası bulunan bâzı arkadaşlarımız Meclis haricinde birtakım hidemat ve vazaifi mühimme ifa etmişlerdir. Ezcümle rüfekayı muhterememizden bir kısım elyevm orduların ve kıtaatın başında ve düşman karşısında vazaifi harbiyelerini ifa etmektedirler. Bugün Mecliste bulunan bâzı arkadaşlar dahi bu bir sene zarfında cereyan eden muharebelere bilfiil iştirak eylemişlerdir. Rüfekadan bir kısmı mühim ve siyasi vazaifi hariye için Şark'a ve Garb'e gönderilmişlerdir. Bunlardan bir kısmı ifayı vazife ile avdet ettiği gibi, bir kısmı dahi henüz mahallerinde çalışmaktadırlar. Tetkikat ve tetebbuatı mahsusa için bir kısım arkadaşlarımız Meclis tarafından aktarı şarkiyeye memur edilmişlerdir. Ve birçok rüfeka muharebelerden sonra Meclis ile ordu arasında vasitai temas olmuşlardır. Ordunun ahvali hakkında Meclisi haberdar etmişlerdir. Yine bâzı arkadaşlarımız mühim mesailde tahkikata memur edilmişlerdir. Âzalardan bâzıları dahi muhaberat esnasında efkârı halkı haricî muzır propagandaların tesirinden siyanet için ahaliyi tenvir ve irşat maksadiyle dâhili memlekette dolmuşlardır. Ahiren ordunun geri hizmetine nezaret ve muavenet vazifesiyile de bir kısım rüfeka manatıkı muhtelifeye gitmişlerdir. Bunlardan başka Nizamnamei Dahili haricinde teşkil edilen heyetler ve encümenler Meclisteki vazifelerinden başka meşgul olmuşlardır. Birçok rüfekamız muhtelif muntakalarda istiklâl mahkemelerini teşkil ederek büyük bir gayret ve faaliyetle gerek menaffi vataniyeyi ve gerek hukuku ahaliyi siyanet için bezli mesai eylemektedirler.

Arkadaşlar, geçen sene bidayetinde (350) âza ile işe başlamıştık. Bunlardan dört zat hasbelicap müstafi addedilmek ve saire suretiyle Meclisten ayrıldılar. Mevcut münhaller sebebiyle usulüne tevfikân yapılan intihaplar neticesinde sene zarfında aramızda dokuz yeni arkadaş iltihak eyledi. Yine sene zarfında rüfekâyı kiramdan sekiz zat vefat ederek (Allah rahmet eylesin, sesleri) bu mücadeleyi mukaddese esnasında âzimi dâri cinan oldular, bu suretle üçüncü senei mesaiye (347) âza ile başlıyoruz. Geçen sene Malta'da bulunan arkadaşlarımızın da bu sene bidayetinde aramızda mevcut bulunmalarını bilvesile meserreti mahsusa ile yad eyleyim. Sene zarfında vefat eden merhum biraderlerimizimizin isimlerini de burada teberrüken yad ediyorum. İsmail Fazıl Paşa (Yozgad), Hamza Hayati Bey (Menteşe), Hasan Tahsin Bey (Mardin), Cemaleddin Çelebi Efendi (Kırşehir), Murad Bey (Kastamonu), Fuad Bey (Çorum), Salâhaddin Bey (İstanbul), Hacı Hayali Efendi (Urfa)....

Bu rüfekâyı kiramla beraber istiklâl uğruna cephelelerde ve suvari saire ile şehidolan bilûmum arkadaşlarımızın ruhlarına kaimen fatihalar ithaf edelim.

(Umumen ve kaimen fatiha ithaf olundu.)

Muhterem ve aziz arkadaşlarım: Meclisin ve milletin tesanüdü şunun ve hâdisatın tahmil edeceği fedakârlıkları kabulde göstereceğimiz şevk ve heyecan en son muvaffakiyet için en kuvvetli zımandır.

Efendiler geçen iki senenin tedricî fakat emin semeratını önümüzdeki eyyamı mesai için mikyas tutarsak neşat ve mazhariyet günlerinden uzakta bulunmadığımızı görürüz bu yeni seneye her zamandan ziyade emin, her zamandan ziyade sakin bir vaz'î vakur ile giriyoruz. (İnşaallah, sadaları)

Fütürdan ve keselden müteccerrirdolarak giriyoruz. Nihayetsiz bir azim ve imanla mücehhez olarak giriyoruz. Bizim için şûlei hayat ve ensali âtiye için ümidi necat olan mukaddes gayemize, bilââram yürüyeceğiz ve fakat tevfikâtı Suphaniye ile behemahal muvaffak olacağız. (Sürekli alkışlar) (Bravo, sadaları)

Ölmez bu vatan farzımahal ölse de hattâ.

Çekmez kürenin sırtı o tabutu cesimi.

(Yaşa, sesleri ve sürekli alkışlar)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Paşa, Paşa sen köylünün huzurunda bizim nam ve hesabımıza diz çöktün ve bil ki: Bu köylü kalktı ve bu millet kurtuldu.

5. — MUHTELİF EVRAK

1. — Üçüncü içtima senesinin küşadı münasebetiyle Rusya Sosyalist Federatif Şûralar Cumhuriyetinin Türkiye'de salâhiyetler mümessili Aroloftan gelen tebrik mektubu.

REİS Pş. — Efendim, Ruznamei müzakeratımıza devam edeceğiz. Rusya ve Azerbeycan Şûralar Cumhuriyetlerinin Ankaradaki mümessillerinin Meclisi Âliye mektupları vardır. Tensip buyurursanız onları, okuyalım.

Türkiye Büyük Millet Meclisine

Türkiye Büyük Millet Meclisinin pek Muhterem Reisi Paşa ve Âzaları Beyler :

Emperyalizme karşı ve itilâf devletlerine satılan hainlere karşı Türkiye'nin istiklâl mücadelesinin üçüncü senei devriyesini idare etmesi dolayısıyla Türkiye halkını sizin şahsınızda tebrik ederim. (Şiddetli, alkışlar)

Türkiye'nin bu kadar ağır şerait altında devam ettirmekte olduğu kahramancasına mücadelesi Türk halkının ruh ve irade itibariyle ne kadar yüksek olduğunu ve Türk'ün istikbalinin parlaklığını bütün vuzuhiyle gösterdi.

Emperyalizmin hâfi ve âşikâr bütün kuvvetlerini defi ve tard için daima silâh elde olarak kendisinin âzim ve kabiliyetini göstermiş olan Türkiye halkı bu defada bütün emperyalist dünyasının üzerine üşüşmesinden dolayı meyus olmadı, kuvvei mâneviyesi kırılmadı.

Bugün Türkiye halkının, Avrupa emperyalistleri tarafından vücade getirilmiş bir kahır ve esaret zinciri olan (Sevr) Muahedesini parçalaması üç sene oldu. Rençber Türkiye ahalesinin emperyalizmin unsuriyetine karşı «Helmen mübarizen» sadasıyla çıktığı bu kahramancasına hamlesi bütün Şark ve Rusya emekçileri tarafından sevinç ve meserretle karşılandı. (Alkışlar) Ve bütün Şark'ın intibah ve ümidini tazeledi. Müfteris, muhteris, riyakâr ve sürünen yılanlar gibi kurnaz ve zehirli olan emperyalizme, Garbın istilâ siyasetine karşı Türk milletinin ve yiğitçesine hamlesi bütün Şarkta ve Rusya'daki hürriyet ve istiklâl seven istihlâs ateşiyle yanan

umum kalbleri tarife sığmaz şadlıklara gark etti.

İstiklâl ve istihlâs mücadelesinin üçüncü senei devriyesi münasebetiyle Türk halkını umum Rusya köylü ve ameleleri namına tebrik ederken Türk milletine olan samimî hürmetimi takdime Türk milletinin nihai zafere pek yakında erişmesini Trakya, İstanbul ve boğazlarda Şanlı Türk Bayrağının serbest ve şen dalgalanmasını asırlardan beri emperyalizm tarafından ezilmiş Türkiye ahalisinin siyaseten olduğu kadar iktisaden hür ve müstakil olarak mesut ve müreffeh bir hayata nailiyetini kalben temenni ettiği mi de ilâve etmeme müsaade buyurunuz. (Alkışlar).

Bilhassa Rusya halkı ve onun şûralar hükümeti bu mesut ve büyük gün münasebetiyle sizleri hararetle tebrik ediyor. Zira Türkiye ve Rusya ahalişi cihan sermayedarlarının istilâ hareketine karşı olan mücadeleleriyle mukadderatlarını tevhit ve teşrik etmişlerdir. Bu mücadele umum şarkın kurtuluş mücadelesidir. Rusya halkı sizin zaferinizi kendi zaferi telâkki etmekte olduğundan sizin meserretiniz de onun meserretidir.

Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi (Yaşasın sesleri, alkışlar) Yaşasın onun Gazi Reisi Mustafa Kemal Paşa.. (Yaşasın sesleri ve alkışlar) Yaşasın Türk halkının kahraman ordusu ve onun zaferi.. (Alkışlar)

1 Mart 1922

Rusya Sosyalist Federatif Şûraları
Cumhuriyetinin Türkiye'de Salâhiyettar Mümessili
Aralof

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yaşasın Rusya Şûralar Cumhuriyeti.. (Yaşasın sesleri, alkışlar)

2. — *Üçüncü içtima senesinin küşadı münasebetiyle Azerbaycan içtimai Şûra Cumhuriyeti Türkiye Mümessili İbrahim Abılof'tan gelen tebrik mektubu*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Celilesine
(Alkışlar)

Pek muhterem ve muazzez mebus efendiler:

Anadolu Türklerinin üç yıllık inkılâbının canlı şahidi tarihisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin senei devriyesi bayramı münasebetiyle

mümessili bulunduğum Azerbaycan Şûra Cumhuriyeti Hükümeti ve amele ve köylü halkı namına en samimî tebrikâtı biradernamemin arz ve takdimiyle kesbi şeref eylerim. (Alkışlar)

Muhterem efendiler; bugünkü bayram yalnız Anadolu Türklerinin değil, bütün cihan mazlûmlarının ve sitemizde şarkın kurtuluş bayramı olmakla beraber biz Azerbaycan Türklerinin en aziz bir ıyd günüdür. (Alkışlar)

Asırlardan beri şark milletlerinin pençei zalimanelerine geçirmek maksadiyle uğraşan yırtıcı garp emperyalistleri tabii olarak en müthiş darbelerini şarkın kapısını teşkil eden Türk ülkesi üzerine çevirmiş ve hasta zannettikleri Türkiye'yi mahvetmeye çalışıyorlardı. (Kahrolsun sadaları) Bu gasibane ve zalimane emellerine nail olmak için yekdiğerini takibeden birçok muharebeler, ittifaklar ve sayısız muahedeler yapmışlardır. Herbi Umumi neticesinde dahi aynı gayeyi takibederek (Sevr) Muahedenamesini meydana çıkarmış ve onun icabatı dolayısıyla İstanbul'un ve İzmir'in işgaliyle iktifa etmiyerek anavatanımızın taksimi ve bu hainane emele fiilen nail olmak için Türkiye'nin tarihi düşmanı ve cellât emperyalistlerinin yalak köleleri olan vahşi Yunan ordularını sevgili Anadolumuzun içerisine sokmuşlardır. (Allah kahretsin sadaları) Fakat muhterem mebus efendiler bütün bu zulümlerin ve vahşiliklerin hunharlıkların neticesinde bize bubünkü bayramı ve kendilerine bugünkü yeis ve nâümidiyi yaşatmaktan başka bir şeyi yapmaya muvaffak olamamışlardır. Evet asırlarca mazlumlarla zalimler ve şark emekçisiyle garp müftehurlarının arasında cereyan eden kanlı hayat ve memat cidalinin artık zahmetkeş şarkın ve mazlum dünyasının menfaatine olarak hallolunacağını tebşir eden talih yıldızı Şarkın ufuklarında parlamaya başladı. Bu yıldız Anadolu emekçi halkının sarsılmaz azim ve iradesinden doğmuş ve zulümkar Garb'ın gözlerini çıkaracak kadar etrafına kuvvetli nurlar, ziyalar ve şafaklar saçan Türkiye Büyük Millet Meclisi olmuştur. (Alkışlar).

Diğer taraftan Rusya'da yaşayan bütün amele ve köylü kıyam ederek Şarkın en müthiş düşmanı olan Çar istipdadını ve usulü idaresini kara topraklara gömerek al hürriyet bayrağını yükseklere kaldırmış «ve mazlumlara hak, hukuk ve istiklâliyet; zalimlere ise ölüm» diye yüce

sesle bağırması ve ilk bakışlarında Şarkın diğer tarafında saray hiyanetlerinden kurtulmuş diğer zahmetkeş bir halk görmüştü. Bu halk da aynı veçhile «artık hak da, hukuk da, vatan da ve sevgili vatanım da efendilik de bana mahsustur ve kimse artık benim hakkıma, hayatıma tecavüz etmesin.» diye bağırarak kahraman Türk halkıydı, ki aynı Rusya'da olduğu gibi hem dahili hem harici zulümkârlarına karşı ilâmi harb ederek kahramancasına meydanı harbe atılmış ve bütün Şarka kurtuluş ümitlerini veren parlak ve sevimli yıldızını yükseslere kadar kaldırmış ve düşmanların hep ümitlerini boş ve çürük hülyalardan ibaret olduğunu ispatla, kendi azmi, sebatı ve kahramanlıklarıyla bütün cihanı hayretler içerisinde bırakmıştı.

Bu üç sene zarfında o parlak sevimli yıldızın yüzünü birtakım kara bulutlar tutmak istemişlerse de pek tabii olarak muvaffak olamamışlar ve olamayacaklardır. Çünkü bu yıldız emekçi Türk halkının ruhundan vicdanından ve namusu millisinden doğmuş hürriyet ve istiklâl yıldızıdır. (Alkışlar) Ve bunun müdafaası için bu halk son damla kanına kadar mübarezeyle azmetmiştir.

Muhterem arkadaşlar, biz Azerbaycanlılar Şûra Rusyası ve Rusya inkılâbı kebirini neticesinde hürriyet ve istiklâllerini elde etmiş bulunan hep milletler Şark'ın bu tan yıldızını kendi hürriyet yıldızımız kadar severler ve ona aynı derecede perestîşkâr bulunuyorlar. (Alkışlar) Ve emin olunuz ki, Türkiye Büyük Millet Meclisinin dostu ve düşmanı aynı zamanda bizim de dostumuz ve düşmanımızdır. (Alkışlar)

Biz Azerbaycanlılar İzmir'in işgalinden ta şimdiye kadar Anadolu'nun sinesine yayılmış olan cephelelerdeki kahraman Türk ordusunun her bir adımını bütün kalp çarpıntısıyla takibetmiş ve etmekteyiz ve Anadolu'da olan her bir vakayı aynı sizin hissiyatınızla yaşamışız, yaşıyoruz ve her daim yaşayacağız. Biz, çok yakın bir zamanda; esaretiyle her bir Türk'ün kalbini dağdar eden sevgili İstanbul'un ve İzmir'in göklerinde Anadolu istiklâl bayrağının dalgalanacağına bütün vicdanımızla kailiz; çünkü cephelelerde çarpışan kahraman evlâdına sırtında zahire ve mühimmat taşıyacak kadar muhterem ve âlicenap annelere malik olan bir memleket düşman esaretinde kalamaz. (Alkışlar)

Bize bugünkü saadeti yaşatan ve İstanbul'un, İzmir'in ve Trakya'nın halâsi günü saade-

tini yaşatacak olan Anadolu necip halkına, onun muhterem mümessillerine ve vatanın zulümkârlarına karşı göğüs geren Anadolu inkılâpçı kahraman ordusuna, onun sevgili Başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine, kahraman kumandanlarına, gayyur zâbitanına ve azimkâr askerlerine en samimî kardeş tebrikat ve teşekküratının takdimini ve iblâğını rica ve istirham ile arzı ihtiramata eylerim efendim. (Alkışlar)

Azerbaycan İçtimai Şûra Cumhuriyeti
Türkiye Mümessili
İbrahim Abilof

4. — TAKRİRLER

1. — *Gelibolu Mebusu Celâl Nuri Beyle arkadaşlarının, İydi Millimize iştirak eden Rus ve Azerbaycan Cumhuriyetlerine ve sefirleri Aralof ve İbrahim Abilof'a teşekkürü mutazammın cevap yazılmasına dair takriri*

(Alkışlar)

REİS — Efendim rüfekadan Celâl Nuri Bey ve sair arkadaşlarının bir takriri vardır.

Riyaseti Celileye

Bize kardeş muamelesi edip bugünkü İydi Millimize kemali samimiyetle iştirak eden Rus ve Azerbaycan Cumhuriyetleri Hükümetlerine ve sefirleri Aralof ve Abilof yoldaşa beyanı teşekkürü mutazammın Divanı Riyasetçe cevap yazılmasını teklif ederiz.

Gelibolu

Ergani

Celâl Nuri

Hakkı

Diyarbakir

Şükrü

REİS — Kabul edenler ellerini kaldırsın. (İttifakla sadaları) Müttefikan kabul edilmiştir.

2. — *Gelibolu Mebusu Celâl Nuri Beyle arkadaşlarının ve Gazianteb Mebusu Kılıç Ali Beyin, Reis Paşa Hazretleri tarafından irat buyrulan nutkun neşri hakkında takrirleri*

Riyaseti Celileye

Meclis ve Hükümetimizin icraatını millet ve Devletimizin veçheî azim ve gayretini musavvir nutku âlii iftitahilerinin tabı ve teksir edilerek milletten enzarı istifadesine vaz'edilmesi-

ni Heyeti Celileye arz ve teklif ederiz.

1 Mart 1338

Gelibolu Mebusu	Bolu Mebusu
Celâl Nuri	Cevad
Celibereket Mebusu	Karahisar Mebusu
Ihsan	Ali
Çorum Mebusu	Urfa Mebusu
Sıddık	Ali Saib
Lâzistan Mebusu	Trabzon Mebusu
Esad	Recai
Ergâni Mebusu	İzmit Mebusu
Hakkı	Hamdi
Lâzistan Mebusu	Saruhan
Osman	İbrahim Süreyya
Niğde	Diyarbakir
Vehbi	Kadri

Istanbul
Arif

Riyaseti Celileye

Paşa Hazretlerinin irat buyurdıkları nu-

tuk, Hükümetin senelik icraatıyla istikbalimize ait düstur ve siyasetimizi muhtevi olduğundan enazırı millete arz edilmek üzere tab'ile neşir ve ilânını teklif eylerim.

Gazianteb
Kılıç Ali

NUSRET Ef. (Erzurum) — Bu nutku iftitahinin Şark lisanlarına tercüme edilmesini teklif ederim.

HAKKI B. (Van) — Garp lisanlarına da..

REİS — Müsaade buyurur musunuz? Efendi hazretlerinin şifahi bir teklifi var, nutkun Şark ve Garp lisanlarına tercüme edilmesi hakkındadır. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir, efendim.

Efendim; ruznamei müzakeratımızda Reisisani intihabatına geldik. Tensib buyurursanız on dakika istirahatten sonra bu işi yapmak üzere tekrar içtima ederiz.

(Hitamı Celse - Saat : 3, dakika 30)

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 3,30 sonra

REİS — Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

KATIPLER : Ziya Hurşid Bey (Lâzistan), Mahmud Said Bey (Muş)

REİS — Celseyi açıyorum.

3. — AZAYİ KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Divanı Riyaset intihabı (Reisisani, reisvekilleri, idare memurları, kâtipler)*

REİS — Evvelâ Reisisani intihabedeceğiz.

(Âra toplandı.)

(Hilmi B. Ankara, Hilmi B. Bolu, Hacı Bekir Ef. Konya, Reisisani için tasnifi âraya memur edilmişlerdir.)

REİS — Efendim, şimdi reisvekilleri intihabına başlıyoruz. Bir kâğıda iki reisvekili yazılacak.

Efendim; bir de idare memurlarıyla kâtipleri intihabedeceğiz. Muameleyi üç defa tekrar et-

mektense buraya üç sepet koyalım, herkes intihabetsin, diyorlar. (Muvafık sesleri) Yalnız müsaade buyurulursa kâtip beylerle birisi nezaret etsin ki, yanlış muamele olmasın. Bu tarzı muameleyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

(Reyler toplandı.)

(Cevdet B. Kırşehir, Hasan B. Van, Reşad B. Saruhan, Reisvekilleri için tasnifi âraya memur edilmişlerdir.)

(Necmeddin B. Siird, Mustafa Vasfi B. Tokad, Recai B. Trabzon, idare memurları için tasnifi âraya memur edilmişlerdir.)

(Derviş B. Bitlis, Enver B. İzmir, Fikri B. Genc, kâtipler için tasnifi âraya memur edilmişlerdir.)

REİS — Efendiler, Reisisani intihabında reye iştirak eden rüfekanın adedi (239). Tasnifi âra neticesinde (191) reyle Rauf B. (Sivas) İkinci Riyasete intihabedilmiştir. (Allah muvaffak etsin sadaları) (Alkışlar) (Bu esnada Rauf Beyefendi Kürsü Riyaseti işgal ettiler.)

REİSİSANI RAUF B. (Sivas) — Arkadaşlar, beni intihabederek hakkımda gösterdiğiniz teveccühe teşekkür ederim. İnşallah bana tevdi ettiğiniz vazifeyi hüsnüfaya çalışacağım. Bunda evvelâ Cenabıhakkın lütfunu temenni ederim. Bilhassa sizlerin bana mânâyı tammiyle müzahir olmanızı rica ederim ve bunu benden diriğ buyurmayacağımızı ümit ve istirham ederim.

(Birinci Şubeye tefrik edilen âzayı kiramın esamisi)

Necib B. (Mardin), Rüşdü B. (Maraş), Tahir Ef. (Kângırı), Hacı Ali Ef. (İçel), Abdülgafur Ef. (Karesi), Pozan B. (Urfa), Ragıb B. (Kütahya), Ali Cenani B. (Gazianteb), Müfid Ef. (Kırşehir), Esad B. (Mardin), Mustafa Ağa (Dersim), Hasan Sıddık B. (Van), Nuri B. (Bolu), Dr. Fikret B. (Kozan), Mustafa B. (Gümüşane), Rüstem B. (Oltu), Mehmed Sırrı B. (Siverek), Hacı Ahmed Hamdi Ef. (Muş), Diyab Ağa (Dersim), Mehmed Ef. (Adana), Şevki B. (İçel), Hakkı Behiç B. (Denizli), Şeref B. (Edirne), Tahsin B. (Aydın), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Mustafa B. (Antalya), Midhat B. (Mardin), Tevfik B. (Dersim), Mustafa Zeki B. (Dersim), Yunus Nâdi B. (İzmir), Sırrı B. (Ergani), Hacı Tahir Ef. (İsparta), Reşad B. (Saruhan), Sadeddin B. (Menteşe), Memduh B. (Karahisar) Şar-

Efendim Reisvekilleri hakkındaki tasnifi âra neticesinde âraya iştirak eden arkadaşların adedi (233); nısbı ekseriyet (117)... Birinci Reisvekilliğine (164) reyle Gümüşane Mebusu Hasan Fehmi Bey intihabedilmiştir.

İkinci Reisvekilliğine; reye iştirak eden (233); nısbı ekseriyet (117)... (146) reyle Konya Mebusu Musa Kâzım Efendi intihabedilmiştir.

2. — *Âzayı kiramın bâkur'a şubelere tefriki*

REİS — Efendim tensip buyurursanız şubeleri ayıralım.

ki, Osman Nuri B. (Bursa), Muhtar B. (Mersin), Ali Haydar B. (İçel), Rıza Vamık B. (Sinob), Tevfik B. (Van), İsmet B. (Çorum), Besim B. (Kastamonu), Emin B. (Erzincan), Hamdi B. (Amasya), Fikri Faik B. (Gene), Hacı Garib Ağa (Malatya), Fuad B. (İzmit), Dr. Mustafa B. (Kozan), Şevket B. (Bayezid), Sadullah B. (Bitlis), Arif B. (Konya), Ziya B. (Mersin), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Hasan Ef. (Denizli), Mustafa B. (Diyarbakir), Resul B. (Bitlis), Mustafa Lütfi B. (Siverek), Durak B. (Erzurum), Rıza B. (Muş), Server B. (Ardahan), Fahrettin B. (Kars), Feyyaz Âli B. (Yozgad), Ahmed Nuri Ef. (Batım), Hakkı Pş. (Niğde), Hâşim B. (Çorum), Abdülgani B. (Siverek), Derviş B. (Mardin), Kâzım Pş. (Karesi), Durusun B. (Çorum), Naci B. (Elâziz).

(İkinci Şubeye tefrik edilen âzayı kiramın esamisi)

Yusuf Ziya B. (Bitlis), Şükrü B. (Bolu), Musa Kâzım Ef. (Konya), Haydar B. (Van), Feyzi B. (Elâziz), Abdullah Ef. (Bolu), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Mehmed Nadir B. (İsparta), Emin Ef. (Aydın), Hafız İbrahim Ef. (İsparta), Dr. Refik B. (Bayezid), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Atâ B. (Niğde), Necati B. (Erzurum), Hamdi B. (Ertuğrul), Hacı Ârif B. (İstanbul), Fevzi Ef. (Batım), Fahreddin Pş. (Mersin), Halil İbrahim B. (Antalya), Numan Usta (İstanbul), Hafız Mehmed B. (Trabzon), Ragıb B. (Gazianteb), Veli B. (Burdur), Sabri B. (Kastamonu), Zülfü B. (Diyarbakir),

Edib B. (Batım), Abdullah Ef. (Adana), Rasim B. (Cebelibereket), Necati B. (Bursa), Zamir B. (Adana), Celâl B. (Gene), Vehbi B. (Bitlis), Hüseyin Sami B. (Eskişehir), Ali Ef. (İçel), Osman B. (Kayseri), Osman Fevzi Ef. (Erzincan), Refik B. (Konya), Muhiddin Baha B. (Bursa), Esad B. (Lâzistan), Refet Pş. (İzmir), Hasan B. (Trabzon), Halil B. (Ertuğrul), Kılıç Ali B. (Gazianteb), Yahya Galib B. (Kırşehir), Bekir Sıdkı B. (Siverek), Hasan Tahsin B. (Antalya), Hacı Nuri B. (Siird), Kadri B. (Diyarbakir), Fikri Ef. (Gene), Mehmed Vasfi

B. (Karahisarî Şarki), İbrahim Süreyya B. (Saruhan), Şevket B. (Sinob), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Seyfi Ef. (Kütahya), Mahmud Esat B. (İzmir), Ömer Vehbi Ef. (Konya), İlyas Sâmî Ef. (Muş), Tevfik B. (Erzincan), Mahmud B. (Ergani), Necmeddin Ef. (Siird),

Rifat B. (Kayseri), Mazlûm Baba Ef. (Denizli), Hacim Muhiddin B. (Karesi), Neşet B. (Üsküdar), Mahmud Said B. (Muş), Abdülgani B. (Muş), Şükrü B. (Canik), Sadık B. (Kırşehir), Ali Vâsif B. (Genç), Tevfik Rüşdü B. (Menteşe).

(Üçüncü Şubeye tefrik edilen zevatın esamisi)

Ali Fuad Pş. (Ankara), Hulûsî B. (Kastamonu), Ali Ulvi B. (Burdur), Ömer Lûtfî B. (Amasya), Ragıp B. (Amasya), Mazhar B. (Üsküdar), Abdullah Azmi Ef. (Eskişehir), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarî Sahib), Zekâî B. (Adana), İsmail Subhi B. (Burdur), Dr. Suad B. (Kastamonu), Kasım B. (Muş), Salih Ef. (Erzurum), Muhtar B. (İstanbul), İsmail Remzi Ef. (İsparta), Abdülkadir Kemali B. (Kastamonu), Mesud B. (Karahisarî Şarki), Dr. Adnan B. (İstanbul), Câmî B. (Aydın), Ali Süruri Ef. (Karahisarî Şarki), Süleyman Sudi B. (Bayezid), Saib B. (Urfa), Sırrı B. (İzmit), Hüseyin Avni B. (Kozan), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Operatör Emin B. (Bursa), Enver B. (İzmir), Besim Atalay B. (Kütahya), Kâzım Hüsnü B. (Konya), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Rıza B. (Kırşehir), Salâhaddin B. (Mersin), Ali Şükrü B. (Trabzon), Halil Hulki Ef. (Siird), Hak-

kı Hami B. (Sinob), Şahin Ef. (Gazianteb), Bahri B. (Yozgad), Cafer Tayyar B. (Edirne), Yasin B. (Oltu), Âlim Ef. (Kayseri), Tahsin B. (İzmir), Ahmed B. (Yozgad), Hasan Hayri B. (Dersim), Vâsif B. (Sivas), İsmail B. (Erzurum), Rauf B. (Sivas), Hacı Bekir Ef. (Konya), Ziya Hurşid B. (Lâzistan), İhsan B. (Cebe-libereket), Arif B. (Bitlis), Ziya B. (Kângırı), Âkif B. (Batum), Mustafa Fehmi Ef. (Bursa), Yusuf İzzet Pş. (Bolu), Ferid B. (Çorum), Kâzım Karabekir Pş. (Edirne), Tevfik Ef. (Kângırı), Naim Ef. (İçel), Hüseyin B. (Elâziz), Şeyh Servet Ef. (Bursa), Hüsnü B. (Bitlis), Abdülhalim Çelebi Ef. (Konya), Osman Kadri B. (Muş), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Derviş B. (Bitlis), Hasib B. (Maras), Osman B. (Lâzistan), Mehmed Âkif B. (Burdur), Nüzhet B. (Ergani).

(Dördüncü Şubeye tefrik edilen Âzaya Kiramın esamisi)

Hamdi B. (Trabzon), Hasan Basri B. (Karesi), Halil İbrahim Ef. (İzmir), Hamdi B. (Diyarbakir), Muhiddin B. (Elâziz), Yusuf B. (Denizli), Mustafa Kemal Pş. (Ankara), Nafiz B. (Canik), Lûtfî B. (Malatya), Mehmed Emin B. (Ergani), Dr. Rıza Nur B. (Sinob), Ruşen B. (Gümüşane), Necib B. (Ertuğrul), Nusret Ef. (Erzurum), Sıddık B. (Çorum), Cevdet B. (Kütahya), Salih Ef. (Siird), Haydar B. (Kütahya), Behçet B. (Kângırı), Vehbi Ef. (Konya), Şerif B. (Sinob), Şeyh Fevzi Ef. (Erzincan), Mehmed Ef. (Eskişehir), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Mustafa Vâsfi B. (Tokad), Feyzi Ef. (Malatya), Resid Ağa (Malatya), İsmail Safa B. (Mersin), Ali Rıza B. (İstanbul), Cevad B. (Bolu), Rıza B. (Yozgad), Dr. Asım B. (Amasya), Ömer Lûtfî B. (Karahisarî Sahib), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Abdurrahman Lâmi Ef.

(Gazianteb), Âtîf B. (Bayezid), Hamdi B. (Genç), Ziya B. (Sivas), Faik B. (Edirne), Âtîf B. (Kayseri), Ali Rıza Ef. (Amasya), Âtîf Ef. (Ankara), Ali Vefa B. (Antalya), Said B. (Kângırı), Hüsrev B. (Trabzon), Mehmed Şükrü B. (Karahisarî Sahib), Mustafa Taki Ef. (Sivas), Mustafa Sabri Ef. (Siird), Nebil Ef. (Karahisarî Sahib), Mazhar B. (Aydın), Vehbi B. (Niğde), Vehbi B. (Karesi), Hamdullah Subhi B. (Antalya), Dr. Fuad B. (Bolu), Celâledin Arif B. (Erzurum), Arslan B. (Maras), Hafız Abdullah Ef. (İzmit), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Ali Fethi B. (İstanbul), Emin B. (Eskişehir), Emir Pş. (Sivas), Tufan B. (Hakkâri), Hamdi Namık B. (İzmit), Rasim B. (Elâziz), Seyid Hüseyin B. (Erzincan), Cemal Pş. (İsparta), Hamdi B. (Tokad), İbrahim B. (Maradin), Hakkı B. (Van).

Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Tahsin B. (Ma-
raş), Neşet B. (Kângırı), Hüseyin Hüsnü Ef.
(Üsküdar), Edhem Fehmi B. (Muğla), Hafız
Hamdi Ef. (Biga), Mahmud Celâl B. (Saru-
han), Rasim B. (Sivas), Esad Ef. (Aydın), Ha-
cı Bedir Ağa (Malatya), Refik Şevket B. (Sa-
ruhan), İzzet B. (Tokad), Hacı Şükrü B. (Di-
yarbakir), Rifat B. (Tokad), Hamdi B. (Canik),
Şemseddin Ef. (Ankara), Hilmi B. (Ankara),
Asım B. (Erzurum), Dr. Eşref B. (Adana),
Emin B. (Canik), Şakir B. (Ankara), Hulûsi
B. (Karahisarı Sahib), Mustafa Necati B. (Sa-
ruhan), Avni B. (Saruhan), Fezyi Pş. (Kozan),
Ramiz B. ((Dersim), Yasin Ef. (Gazianteb),
Mazhar Müfid B. (Hakkâri), Celâl B. (Trabzon),
Mustafa Hulûsi Ef. (Karahisarı Sahib), Hakkı B.
(Ergani), Sabit B. (Kayseri), Rifat Ef. (Konya),
Ali Haydar B. (Gene), Bekir Sâmi B. (Amasya),

Rasih Ef. (Antalya), Rüşdü B. (Ergani), Hacı
Mehmed B. (Bayezid), Dr. Abidin B. (Lâzistan),
Fezyi B. (Diyarbakir), Ali Rıza B. (Kars), Yusuf
Kemal B. (Kastamonu), Hilmi B. (Ardahan), Cev-
det B. (Kırşehir), Mustafa B. (Karahisarı Şar-
ki), Ali Rıza Ef. (Batum), Mehmed B. (Gümü-
şane), Abdullah B. (Sinob), Recai B. (Trab-
zon), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Sıdkı B. (Ma-
latya), Faik B. (Cebelibereket), Süleyman B.
(Canik), Sâmi B. (İçel), Eyüb Sabri B. (Eski-
şehir), Mehmed Ef. (Biga), Necati Ef. (Lâzis-
tan), Celâl Nuri B. (Gelibolu), Refet Ef. (Ma-
raş), Ali B. (Amasya), Cavid B. (Kars), İbra-
him B. (Karesi), Ahmed Hilmi B. (Kayseri),
Ferid B. (İstanbul), Cemil B. (Kütahya), Ali
B. (Karahisarı Sahib), Hamid B. (Biga), İs-
met Pş. (Edirne), Kadri B. (Siird).

3. — *Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Re-
is Paşa tarafından iradolunan nutuktan köylü-
lerimizin ululuklarına mütaallik sözlerinin ajans-
la derekap neşredilmesine dair takriri*

REİS — Efendim; intihabatın neticesi biraz
uzuyor. Bâzi rüfeka tarafından verilmiş takrir-
ler vardır. Münasip görürseniz netice anlaşıl-
maya kadar bu takrirleri Heyeti Aliyenize arz
edelim. (Ekseriyet yok sadaları)

Efendim, celseyi ekseriyeti azımeyle açtık. Ar-
kadaşlar hazır. Binaenaleyh zannederim bu
takrirleri Heyeti Aliyenize arz edebiliriz.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Gazi Reis Paşa Hazretlerinin köylülerimizin
ululuklarına mütaallik sözlerinin Ajansla der-
akap neşrini teklif ederim. 1 . III . 1338

Bolu

Tunalı Hilmi

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Ajans-
lar istedikleri havadisi alır ve verirler. Reisin
ifadesi Meclisin efkârından doğmadığı için bir
mâna ifade etmez.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Arkadaşlar;
herkesin bir noktai nazarı vardır. İstihbarat
Müdiri Umumisi olabilir ki, bu şaheser addolu-
nabilecek nutkun diğer noktalarını gayetle mü-

him bilir de bu noktaya ehemmiyet vermeyi ve-
rir. (Gürültü) Halbuki Meclisin alkış tufanına
boğduğu sözler varsa en ziyade o, ulu köylünün
ululuklarına mütaallik olan sözlerdir. Binaen-
aleyh Ajansın noktai nazarını tesbit etmek ve
nazarı dikkatini celbetmek Büyük Millet Meclis-
inin salâhiyeti dâhilindedir ve Hüseyin Avni
Beye teessüf ederim ki burada köylünün lehinde
söylenen o ulvi sözleri âdetâ istihfaf etmiş-
lerdir. (Gürültü) Müsaade buyurunuz efendim.
Kavliyat en nihayet fiiliyata müncer olacaktır.
Ve teşekkür ederim Paşa Hazretlerine ki, bugün
bu sözleriyle kırk seneden beri âşkı olduğum
köylünün zincirlerini hiç olmazsa kavliyat ile
kırmışlardır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Teessü-
fünü geri al Hilmi Bey rica ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Ben teessü-
fü istihfaf noktai nazarımdan söylemiyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Ben is-
tihfaf etmiyorum. Meclisin efkârının tercümanı
olmadığımı söylüyorum. Teessüfünü geri al.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Pekâlâ geri
aldım.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib)
— Meclisi Âliniz zaten nutkun her lisana tercü-
me edilerek tab'ını tahtı karara almıştır. Bina-

enaleyh bu hususta söz söylemek zaittir. Ve Hilmi Beyin takriri ise zaidüzzaittir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Tabı haftalara mütevakıftır efendim.

REİS — Efendim, Hilmi Beyin ajanslarla tebligat yapılması hakkındaki takririni kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmedi efendim.

4. — *Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Türk Milletinin hakkını hariçte müdafaa için çalışmış olan ecnebi bâzı zevata teşekkürname yazılmasına dair takriri.*

REİS — Hilmi Beyin diğer bir takriri var :

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Aşağıda görülecek mealde bir telgrafın çekilmesini teklif ederim.

Geçen bir yıllık içtima devresinin mesai bilân-çosunu telhis ederken ruhunun karşısında bütün bir yılın acı, tatlı hâtıraları geçit resmi yaparken (Türkiye Büyük Millet Meclisi), (Ulu ruhlu), (Ulu insanları) anmayı bir borç bilir. O insanlar ki, Türkiyeli olmadıkları halde bu aziz memlekete bir Türk kadar hizmet etmişler. Ve onlar, yalnız İslâm âlemindeki Ağahanlardan, Mehmed Ali Kardeşlerden ve emsalinden ibaret değildirler. Onlar Garp âleminde, Okyanuslardan ötede ta Amerikalarda Türkün hakkına, varlığına karşı kudurmuş birer cihanla pençeleşmiş Garplı kahramanlardır. (Türkiye Büyük Millet Meclisi) o kahramanlara sırtlanlar ortasında kalmış, fakat sanki celâdet ve hak ve hakikat nur-

larından yaratılmış bizim için çarpışmaya âşık olmuş o dişi arslana, Madam Golis'e tebriklerle karışık, emnü şükran duygularını uçururken Meclis o kahramanların ulu ruhlarından şunu da niyaz eder ki, Türkiye lehinde kalemiyle, diliyle, veya her ne suretle olursa olsun, çalışmış zatlara, müesseselere bu duygularımızda hisseleri bulunduğunu yine bugünün vesilesiyle selefleri müteveffa Papa Cenaplarının isimlerini ... (Gürültüler, ret sadaları.)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Takririmi geri aldım.

5. — *Saruhan Mebusu Reşad Beyin, Murakabe Encümeninin sureti teşkili hakkında takriri.*

REİS — Efendim; dün Meclisi Âlinize Murakabe Encümeni hakkında Avans Kanununun beşinci maddesiyle bir hüküm kabul edilmişti. Bu hususta Saruhan Mebusu Reşad Beyin bir takriri var, Heyeti Âliyenize arz edilecektir.

Riyaseti Celileye

28 Şubat 1338 tarihli Kanun mucibince bugünden itibaren Heyeti Umumiye intihabiyle teşekkül etmek lâzımgelen Murakabe Encümeni ve murakabe emri mühimmi hakkında âtiyüzzi-kir hususatın kabulünü arz ve teklif eylerim.

MADDE 1. — Bu kanunun ve maslahatın gösterdiği icabatı zaruriyeye ve emsali encümenlere temessül lüzumu tabiisine binaen Murakabe Encümeni on beş âzadan ibaret olarak bitteseşkül emri murakabeyi beyinlerinde berveçhi âti taksim ederler.

Esamii devair

Murakıp kanunen

Düyunu Umumiye	}	3 Maliye Vekiline merbut
» » Müessesata zatiye		
Maliye		
Rüsumat	}	1 Dahiliye Vekiline merbuttur.
Reji		
Posta ve Telgraf		
İera Vekilleri Heyeti Riyaseti	}	1 Dahiliye Vekâletine merbut ise de vüsat ve ehemmiyeti muamelâtına binaen müstakıl bir vekâlet mahiyetinde telâkki edilerek ayrı bir murakıbe lüzum görülmüştür.
Dahiliye		
Emniyeti Umumiye		
Muhacirin	}	1
Sihhiye ve Muaveneti İçtimaiye		
Umum Jandarma Kumandanlığı		
Hariciye	}	1
Matbuat ve istihbarat		

	Kanunen
Şer'ıye	) 1
Evkaf	) 1
Adliye	) 1
Maarif	) 1
Nafia	{ 1
Şimendiferler	{ 1
İktisat	{ 1
Ziraat Bankası	{ 1
Bahriye Dairesi	{ 3
Müdafaai Millıye Vekâleti	{ 3
Askeri Fabrikalar	) 15

MADDE 2. — İşbu murakabe emri chemminin yoliyle ve bihakkin ifasını temin için bu vazifei mudileyi kabul cesaret ve hamiyetinde bulunacak olan rüfekayı muhteremenin murakabe işini ordunun ve milletın mehamı umurunu tevhürden vikayeten aleddevam ifa eylemleri şarttır.

Binaenaleyh murakıplerin bütün evkatı mesailerinin bu işe hasrı zaruriyatı umurdandır. Bu itibarla kendilerinin tabkı İstiklâl mahkemeleri âzalıklarında bulunan rüfeka misillü Meclisi Âlice mezun addi iktiza eder;

MADDE 3. — Murakabe işinde her şeyden evvel Muhasebei Umumiye Kanunu ile 1325 - 1337 Muvazenei Umumiye kanunlarının hükmü

eylevm mer'i olan maddeleri lâzımdır. Bunların ise Ankara'da mevcudu yoktur. Binaenaleyh kâfi miktarda tabı ile Murakabe Encümeni âzalarına tevzii lâzımdır.

MADDE 4. — Murakabenin şekil ve sureti ierasının bu encümenin akibi intihap ve teşekkülünde encümence bir sureti umumiyede tâyin ve tesbiti ile heyeti celilerine arzı icabeder.

1 Mart 1338

Saruhan Mebusu

Reşad

HÜSREV B. (Trabzon) — Usulü müzakere hakkında söyleyeceğim.

Efendim bu ya müzeyyel bir kanundur yahut ayrı bir kanun şeklindedir. Bu hakikaten

pek mühimdir. Binaenaleyh bunu şimdilik müzakere etmemize ne zaman müsaittir ve ne de kafamız müsaittir. İctimai âtiye tehirini teklif ediyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bendeniz bunun müstacelen encümenine gitmesini teklif ediyorum.

REŞAD B. (Saruhan) — Efendim bendeniz Heyeti Aliyenize dünkü gün kanunu mahsusla kabul buyurduğunuz murakabe işini hatırlatmak için bu takriri takdim ettim. Beş, altı saat evvel. Heyeti muhteremenin bu kanuni vazifesi bugünden itibaren başhyor. Eğer bu vazife daha, mebdei tatbiki olan bugünden bir tekâsüle uğrayacak olursa murakabe işine dair takibedilen gaye ve maksat hâsıl olmayacaktır. Heyeti Âliyenize bunu hatırlatmak ve aynı zamanda - çünkü kanun mucibince bu encümen heyeti umumiyeye intihabedilecektir. - Murakabe Encümenine intihap buyuracağınız arkadaşlarımızın İstiklâl mahkemeleri âzalıklarında bulunan rüfeka gibi sureti daimede mezun addini rica etmektir. Çünkü başka türlü bu murakabe vazifesini ifa etmeye imkân yoktur. Mâruzatım bundan ibarettir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Efendim bu teklif iki meseleyi ihtiva ediyor. Birisi Meclisi Âliden Murakabe Heyeti intihabı, diğeri talimatname yapmak meselesi. Talimatnameyi Heyeti Umumiyyede yapmaya imkân yoktur. Meclisi Âli yalnız, ya bugün, ya ferdayı celsede Murakabe Heyetinin Heyeti Umumiyyede intihabının kabulüne karar versinler. Şubeler aralarında yapar, Heyeti Umumiyyeye arz eder. Ve kabul ettirdikten sonra işe başlar. Bendeniz bunu teklif ediyorum.

REŞAD B. (Saruhan) — Efendim bendenizin de takririm bu yoldadır.

Dr. TEVFİK RÜŞDÜ B. (Menteşe) — Arkadaşlar mesele gayet basit. Bugün intihap hakikaten yetişmez. İlk celsede toplanır, toplanmaz vazifemizin bu olduğunu hatırlatmak için bir takrir verilmiştir. Şekli intihap kanunda mukayyettir. Toplantıktan sonra teşekkül edecek encümenine bu takrir havale olunur. Badelintihap o Talimatnamenin müsveddesini kendisi hazırlar.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim bu bir tekliftir. Binaenaleyh bu teklif merasimini görmüş olsa da Heyeti Celileye matbu olarak gelmiş olsaydı asgari olarak 24 saat sonra

müzakere edilmesi lâzımdı. Halbuki merasimi kanuniye bu teklif hakkında cari olmamıştır. Bendenize Lâyiha Encümenine gitmesi ve merasimi icra edilmesi lâzımdır.

MUVAZENE ENCÜMENİ REİSİ REŞAD B. (Saruhan) — Yanlış anlaşılış, lâyihai kanuniye değildir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim teklif dün kabul ettiğimiz Muvazene Kanunu mucibince Meclisi Âlinizin kararına iktiran etmiştir. Binaenaleyh Murakabe Encümeni; Heyeti Umumiyyeden intihabedilecek zevattan mürekkeptir. Bu takririn mahiyeti ise encümenin mesaisini tanzime mâtuftur. Encümen teşekkül ettikten sonra kendi mesaisinin tanzimine ait bu gibi şeyleri düşünebilir ve büyük bir proje takdim eder ve tasvibini de Meclise arz eder, mesele bundan ibarettir. Bu mevzuubahsolamaz ve olmaya değmez. Yarın ilk vazifemiz Murakabe Heyetini intihabettir. Bu bizim dâvamızı yürütecek en mühim mesele olacaktır. Çünkü biz murakabeyi bihakkin yapamıyacak olursak gitmiş olduğumuz uçurumdan kurtulamayız.

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) — Uçurumda değiliz.

RİFAT B. (Tokad) — Yine yapamazsınız.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Öyle arkadaşları intihabederseniz olur, etmezseniz tabii olmaz.

MUSTAFA B. (Tokad) — Efendim Divanı Riyaset tamamiyle teşekkül etmemiştir. Binaenaleyh bu gibi meseleler müzakere edilemez. O taayyün ettikten sonra müzakere edilebilir.

REİS — Efendim lehte, aleyhte oldukça bir mütalâa yürütüldü. Bu takririn yarınki ictimaiımızda mevzuubahsedilmek üzere tehirini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Efendim Heyeti İdare için yapılan intihabın netayicini arz edeceğim. Reye iştirak eden zevatın adedi 232, nisabı ekseriyet 116, buna nazaran Konya Mebusu Hacı Bekir Efendi 157 rey, Sivas Mebusu Rasim Bey 157 rey, ekseriyet kazanmışlardır. Sivas Mebusu Emir Paşa 106 rey, İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey 102, Sırrı Bey Ergani 33, Resul Bey Bitlis 39 rey kazanmışlardır. Şu halde Heyeti İdare tamam olmamışlardır. (Bir tane daha sadaları) bir zat daha intihabedilecek. Aynı zamanda vaktin ade-

mi müsaadesine binaen zannederim şimdi intihabedemiyeceğiz. Yarına tehir zarureti vardır. (Yarın sadaları)

HAŞİM B. (Çorum) — Yarın Leylei regaip-tir. Cumartesi olsun.

REİS — Aynı zamanda bugün şubelerin tefriki ikmal edildi. Yarın sabaha kadar âzayı kiramın esamisi cetvel halinde tanzim ve ikmal edilebilir. Eğer mesalihi milletin tehhürden vikayesi arzu buyuruluyorsa yarın sabah şubelerde encümenlerin intihabı muvafık görülürse (çok muvafık sadaları) yarın sabah saat on da

şubelerde içtima ederek bir taraftan da encümenlerin intihabına başlanmasını (çok doğru sadaları) kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. İttifakla kabul edildi.

RİFAT B. (Tokad) — Reis Bey, encümen hakkında bir takririm vardır. Okusun da yarın ona göre encümenler intihabolunsun.

REİS — Efendim şu halde yarın badezzeval saat bir buçukta içtima etmek ve diğer tasnif neticelerini de aynı zamanda Heyeti Âlilerine arz etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

(Kapanma saati : 5,20)

